Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Κων. Ξενοφ. Συκουτρή
Ριζοσπαστούσης

ΑΡΟ

Ο ΨΥΧΑΡΗΣ ΩΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

Τ'ΟΝΕΙΡΟ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΙΡΗ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ

ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1907

1031

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ο

ΨΥΧΑΡΗΣ ΩΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

Τ'ΟΝΕΙΡΟ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΙΡΗ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘ...
ΑΡ. 2591
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΣΙΔΕΡΙΔΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ

ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ

ΚΑΙ ΤΟΥΔΕ ΚΤΗΤΩΡ
ΞΕΝΟΦΩΝ Α. ΣΙΔΕΡΙΔΗΣ
ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1907

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ο

ΨΥΧΑΡΗΣ ΩΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

« Τ' ΟΝΕΙΡΟ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΙΡΗ »

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Α'.

Τὸ ὄνομα τοῦ κ. Ι. Ψυχάρη συχνὰ διαλαλεῖται ἀπό τινων ἐτῶν εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον. Αἱ λέξεις ***Ψυχάρης*** καὶ ***Ψυχαρισμός***, φερόμεναι ἐδῶ κ' ἐκεῖ ὑπὸ τῶν ἀκουστικῶν κυμάτων, ἐξαπλοῦνται ὁσημέραι εἰς εὐρύτερον κύκλον, συχνότερα προσβάλλουσαι τὰ ὦτα καὶ τὰ νεῦρα τὰ ἑλληνικά.

Καὶ διὰ μὲν τὰ νεῦρα φαίνεται ν' ἀδιαφορῇ ὁ κ. Ψυχάρης· εἰς τὴν κυκλοφορίαν ὅμως τοῦ ὀνόματός του ἐνδιαφέρεται καὶ ἐνθουσιᾷ, πιστεύων ὅτι κατέκτησε τὴν δόξαν ζωντανὸς ἀκόμη καὶ ἀναπνέων τὸν ἀέρα τῶν Παρισίων. Θὰ λέγῃ ἴσως καθ' ἑαυτὸν ὅτι εἶνε εὐτυχέστερος πολλῶν ἐνδόξων περὶ τὰ γράμματα ἀνδρῶν, οἵτινες τὴν ὁριστικὴν μάχην πρὸς κατάκτησιν τῆς δόξης δίδουν πάντοτε μετὰ θάνατον ἐκ τοῦ μυχοῦ τοῦ τάφου των, σιωπῶντες αὐτοὶ καὶ ἀφίνοντες τὰ ἔργα των νὰ ὁμιλοῦν καὶ νὰ πολεμοῦν.

Ὅτι ἀδιαφορεῖ τελείως περὶ τῆς δυσαρέστου ἐντυπώσεως,

ἣν προξενεῖ ὁ Ψυχαρισμὸς εἰς τὴν μεγάλην πλειονότητα τῶν ἀκουόντων, εἶνε βεβαιότατον. Διότι ὁ Ψυχάρης δὲν ἔχει τὴν συνήθη καὶ γνωστὴν φιλοδοξίαν τῶν γραμματανθρώπων, οἵτινες πρῶτον ἐνταφιάζονται καὶ κατόπιν δοξάζονται. Ἔχει βλέψεις πολὺ ἀνωτέρας.

Ἐζήλευσε τὴν δόξαν νὰ γίνῃ αἱρεσιάρχης καὶ ἐγένετο. Περιστοιχίζεται ἤδη ἀπὸ ἐπιτελεῖον καλῶς ὠργανωμένον, διαθέτον πολλὰ χρήματα καὶ πολὺν φανατισμόν, καὶ ἔχει ὑπὸ τὰς διαταγάς του σωματάρχας διαπρέψαντας εἰς τὰ πεδία τῶν Ἰνδιῶν, ὅπου ἐβαπτίσθησαν εἰς τὰ νερὰ τῶν ἱερῶν ποταμῶν Γάγγου καὶ Ἰνδοῦ καὶ ἀντὶ νὰ σβύσουν ἐκεῖ πᾶσαν δίψαν των γλωσσικήν, ἄστραψαν κ' ἐβρόντισαν ἀπὸ τὰ ἐμπορικὰ γραφεῖα τοῦ οἴκου Ράλλη τὸ γλωσσικὸν ζήτημα.

Ἀκούει τὰ βελάσματα τῶν διεσπαρμένων ἐδῶ κ' ἐκεῖ προβάτων του μὲ φιλοστοργίαν ποιμένος καὶ πατρὸς καὶ συγκινεῖται μέχρι κατανύξεως ἀπὸ τὰ διηγήματα τῆς στάνης, τὰ κατακλύσαντα πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐξ αἰτίας του τὴν Ἑλλάδα. Ὅπως ὁ ἀετὸς ὁ καθήμενος παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Διὸς χαλαρόνει τὰς πτέρυγας καὶ μισοκλείει τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξ ἡδυπαθείας εἰς τοὺς ἀναξιφόρμιγγας ὕμνους τοῦ Ἀπόλλωνος, οὕτω καὶ ὁ Ψυχάρης ἀνατριχιάζει ἐξ ἡδονῆς ἀπὸ τὰ ἀσύλληπτα εἰς νόημα καὶ ἁρμονίαν ποιήματα ἢ πεζογραφήματα τῶν μαλλιαρῶν, ἀρκεῖ τὸ λεξιλόγιον νὰ φέρῃ ἐμφανῆ τὰ σήματα τοῦ ἐν Παρισίοις ἰδικοῦ του ἐργαστηρίου.

Γράφει καὶ ὁ ἴδιος ῥομάντσα πολυσέλιδα, πρακτικῶς ἐφαρμόζων τὴν γλωσσικήν του δογματικὴν καὶ μὲ τρόπους πλέον καὶ μὲ ὕφος προφητάνακτος κηρύττει ὅτι ἦλθεν ὡς Μεσίας ἐντεταλμένος ἄνωθεν νὰ μᾶς δείξῃ πῶς πρέπει νὰ γράφωμεν, καὶ δι' αὐτὸ μᾶς δείχνει τὴν γλῶσσάν του... τὴν ἀκάθαρτη. Ἐννοεῖ διὰ φραγγελίου νὰ μᾶς διώξῃ τὴν καθαρεύουσαν ἀπὸ τὸν περίβολον τῶν ναῶν, ἀπὸ τὸ Βῆμα τῆς Βουλῆς καὶ τῶν

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δικαστηρίων, ἀπὸ τὰ θρανία τῶν σχολείων, ἀπὸ τὰς στήλας τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ τῶν ἐφημερίδων καὶ ἀπὸ πᾶσαν ἑλληνικὴν αἴθουσαν καὶ ἐν γένει νὰ μᾶς ***καθαρίσῃ*** ἀπὸ τὴν ***καθαρεύουσαν***.

Ὀλίγον ἀκόμη καὶ ὁ Ψυχάρης θ' ἁμιλλᾶται εἰς δόξαν καὶ κλέος πρὸς τὸν στρατηγὸν Βούθ, τὸν περίφημον αἱρεσιάρχην καὶ ἱδρυτὴν τοῦ Στρατοῦ τῆς Σωτηρίας, ὅστις, σύρων κατόπιν του ἑκατοντάδας καὶ χιλιάδας ὀπαδῶν, διήρχετο ἄλλοτε μεγαλοπρεπῶς τὰς ὁδοὺς τοῦ Λονδίνου μὲ τὸ ἀρρενωπὸν βῆμα Ἀγγλίδων τυμπανιστριῶν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ πρὸς ἐξέγερσιν τῆς περιεργείας τοῦ ὄχλου· διότι, μόνον ὅταν γαργαλισθῇ ἡ περιέργεια, ἀνοίγεται συνήθως ἡ θύρα τοῦ προσηλυτισμοῦ διὰ τοὺς χάσκακας. Ἡ ὁμοιότης εἶνε μεγάλη· διότι ὁ Ψυχάρης ὡς ὁ στρατηγὸς Βοὺθ ὁμιλεῖ καὶ γράφει διὰ τὴν ***σωτήρια ἰδέα***, ἀγωνίζεται διὰ τὴν ἐξάπλωσίν της καὶ ὅταν προσηλυτίσῃ κανένα θηλυκὸν στρατιώτην, ὡς τὴν ***Παπαμόσκου*** μὲ τὴν μαλλιαρὴν Ἀνθρωπολογίαν της, τότε ἐνθουσιάζεται καὶ ἀναφωνεῖ· «Ξαπλώνεται ἡ λατρεία τῆς Ἰδέας καὶ πάει». Αἱ τυμπανίστριαι μόνον τοῦ λείπουν ἀκόμη. Καὶ βέβαια, μία Παπαμόσχου ἔαρ οὐ ποιεῖ μὲ ὅλα της τὰ φυσιολογικὰ τύμπανα.

Πρώτιστος ὅρος ὑπάρξεως ἀληθοῦς αἱρεσιάρχου εἶνε ὁ ἐνθουσιασμός· καὶ αὐτὸν πρέπει νὰ ἐκδηλώσῃ ὁ αἱρεσιάρχης τόσον διὰ τὴν ***ἰδέαν***, ὅσον καὶ διὰ τὸν ἑαυτόν του ὡς ὄργανον τῆς ***ἰδέας***. Δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν εἰς τὸν κ. Ψυχάρην ὅτι ἀκριβῶς καὶ δικαίως διένειμε τὸν φλογερὸν ἐνθουσιασμόν του μεταξὺ τῆς ***ἰδέας*** καὶ τοῦ ***ἀτόμου του***. Δι' ἀμφότερα ἐνθουσιᾷ καὶ ἐξ ἴσου θαυμάζει ἀμφότερα. Εἶνε ἀκαταπόνητος εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ἀνεξάντλητος εἰς παντὸς εἴδους ἐπινοίας πρὸς κραταίωσιν τοῦ φρονήματος τῶν ὀπαδῶν του, σκορπῶν ἀφειδῶς ἐπαίνους, παραινέσεις καὶ ὁδη-

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γίας, ἐνθαρρύνων τοὺς μέν, ἐπιπλήττων τοὺς δέ, ἁπαντῶν εἰς τοὺς πολυπληθεῖς ἀντιπάλους καὶ εἰς τὰς ὕβρεις των, καὶ γράφων ἐπιστολὰς μακροτέρας τῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου μὲ τὸ αὐτὸ ἀποστολικὸν ὕφος, ἀλλὰ μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι γράφονται ἐκ Γαλατίας καὶ ὄχι πρὸς Γαλάτας καὶ ἀπευθύνονται πρὸς τοὺς Ρωμηοὺς καὶ ὄχι πρὸς Ρωμαίους.

Ἡ περιβόητος αὕτη ἰδέα συνίσταται εἰς τὴν πίστιν, τῆς ὁποίας τὸ σύμβολον εἶνε ἁπλούστατον καὶ ἐκφέρεται εἰς δύο μόνον ἄρθρα ζηλευτὰ διὰ τὴν συντομίαν των : 1ον ἐξάπλωσις τῆς ψυχαρικῆς δημοτικῆς· 2ον ἀνατροπὴ τῶν εἰδώλων τῆς καθαρευούσης. Ὡς ἔνθεος λοιπὸν ἀπόστολος ὁ αἱρεσιάρχης Ψυχάρης εἶνε ***γλωσσοπλάστης*** ἀφ' ἑνός, ***εἰκονοκλάστης*** ἀφ' ἑτέρου.

Οὐδεμίαν πρόθεσιν οὔτε διάθεσιν ἔχω νὰ συζητήσω περὶ τοῦ ***ψυχαρικοῦ*** δόγματος. Αἱ δογματικαὶ συζητήσεις ἔχουν τοῦτο τὸ ἰδιάζον, ὅτι διαιωνίζονται· καὶ ἐν ᾧ ἐνισχύουν τὸ πεῖσμα, τὸν φανατισμὸν καὶ τὴν ρητορικὴν τῶν δογματιστῶν μέχρι τελευταίας ἀναπνοῆς των, ἀνακαινίζουν τὸν χυμόν, δίδουν καιρὸν εἰς τὰ δόγματα ν' ἀνδρωθοῦν καὶ νὰ γεννήσουν παραφυάδας καὶ ὑποδιαιρέσεις αἱρέσεων καὶ ἀναρριπίζονται χάρις εἰς τὴν ποικιλίαν τοῦ θεάματος καὶ τὴν μεταβολὴν τῆς σκηνογραφίας. Αἱ διὰ τῶν αἰώνων ἐκτραφεῖσαι πολυτόκοι φιλοσοφικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ αἱρέσεις μᾶς διδάσκουν ὅτι αἱ δογματικαὶ συζητήσεις, αἱ τοὺς ἀντιδοξοῦντας οὐδέποτε πείθουσαι, οὐδ' ἂν πείθωσιν, ἔχουν μὲν ἀρχὴν ὄχι ὅμως καὶ τέλος, καὶ ὅτι τὸ τέλος εὑρίσκεται ἀσφαλέστερον εἰς τὴν ἀδιαφορίαν καὶ εἰς τὴν ἀνίαν τῶν ἀκροατῶν, παρὰ εἰς τὰς ἐπεμβάσεις Ἀκαδημιῶν ἢ Συνόδων.

Οἱ δογματικῶς συζητοῦντες ἀνάπτουν πυρὰν καὶ τὴν διατηροῦν ἄσβεστον, ρίπτοντες ἑκατέρωθεν ξύλα καὶ κούτσουρα, τὰ ὁποῖα φέρει ὁ μὲν ὑπὲρ τῆς καθαρευούσης, ἀγωνιζόμενος

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐκ τοῦ ἰδικοῦ του δάσους, ὁ δὲ ὑπὲρ τοῦ ψυχαρισμοῦ πολεμῶν ἀπὸ τὰ ***ρουμάνια του***· διότι οὕτω ψυχαριστὶ μετεμορφώθη, ἐξερρουμανίσθη καὶ προετιμήθη ἡ τουρκικὴ λέξις ***ὁρμάν***, ἀντὶ τῆς μητρικῆς ***δάσους***. Αἱ φλόγες, ὅταν μάλιστα εἰς τὴν καύσιμον ὕλην τῶν ἐπιχειρημάτων ρίπτωνται ἀναμὶξ ὕβρεις καὶ ἀναθέματα καὶ μεγάλαι φράσεις πατριωτικαὶ ἀνυψοῦνται τόσον, ὥστε σχηματίζουν ἕνα μεσότοιχον φωτεινὸν ὑπερύψηλον, ἐμποδίζοντα ἀμοιβαίως τὴν θέαν τῶν ἀντιπάλων .Καὶ οὕτως ἑκατέρα μερὶς νομίζει ὅτι αὐτὴ μόνη φωτίζει, ἡ δὲ ἄλλη ἐργάζεται ἐν τῷ σκότει.

Νομίζω ὅτι ἡ Ἱστορία οὐδένα γνωρίζει ἄχρι σήμερον αἱρεσιάρχην ἐπιβαλόντα τὸ γλωσσικὸν δόγμα εἰς οἱονδήποτε λαόν. Τὰ περὶ Δάντη καὶ Λουθήρου ὡς δημιουργῶν τῆς ἰταλικῆς καὶ γερμανικῆς γλώσσης λεγόμενα παρά τινων εἶνε μυθεύματα. Οἱ μεγάλοι συγγραφεῖς ἐπιδρῶσι διὰ τῆς καλαισθησίας ἐν τῇ ἐκλογῇ τύπων καὶ λέξεων, διὰ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἁρμονίας, διὰ τῆς ποικιλωτέρας καὶ τεχνικωτέρας κατασκευῆς τῆς περιόδου καὶ διὰ τοῦ ὕφους των εἰς τὴν βαθμιαίαν μόρφωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς γραπτῆς γλώσσης, ἀλλὰ δὲν ***δημιουργοῦν*** ἐθνικὴν γραπτὴν γλῶσσαν· τὴν ***προάγουν*** μόνον, βοηθοῦντες τὴν ἐξέλιξίν της. Ἑπομένως ὁ κ. Ψυχάρης, ἀξιῶν πρῶτος νὰ μᾶς δώσῃ τὸν τύπον τοῦ ***γλωσσικοῦ αἱρεσιάρχου*** μὲ τὴν ***σωτήρια ἰδέα***, εἰμπορεῖ νὰ περάσῃ ὡς τοιοῦτος εἰς μερικοὺς ὀπαδούς του, ἀλλ᾽ ἡ Ἱστορία δὲν θὰ λάβῃ τὴν τιμὴν νὰ τὸν γνωρίσῃ ποτέ. Διότι δὲν ἀναγνωρίζει ἡ Ἱστορία ὑπάρχοντα ***τύπον αἱρεσιάρχου γλωσσοπλάστου***, οὔτε ἔχει παρόμοιον ἐκμαγεῖον διὰ νὰ τὸν χώσῃ μέσα καὶ τὸν ἀπαθανατίσῃ.

Πρακτικώτερον θὰ ἐπέδρα εἰς τὴν δοτέαν διεύθυνσιν καὶ εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς ἡμετέρας γλώσσης ὁ κ. Ψυχάρης ὡς συγγραφεὺς λογογραφῶν καὶ δημιουργῶν ἔργα λογοτεχνικά, ἄξια

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νὰ καταλάβωσι θέσιν ἐπιφανῆ ἐν τῇ νεοελληνικῇ φιλολογίᾳ. Τοῦτο ἀκριβῶς ἐσκέφθη καὶ ἀπεφάσισε νὰ μὴ περιορισθῇ εἰς τὰς ἐπιστημονικάς του μόνον περὶ τυπικοῦ καὶ φωνολογικοῦ μελέτας, οὔτε εἰς τὴν ἀλαζονικὴν στάσιν αἱρεσιάρχου προσηλυτίζοντος ὀπαδοὺς καὶ γράφοντος καθημερινῶς ἐπιστολάς, διατριβάς, ἄρθρα, χάριν τῆς δογματικῆς πολεμικῆς καὶ πρὸς ἐξάπλωσιν τοῦ Ψυχαρισμοῦ, ἀλλὰ ν᾽ ἀποδειχθῇ ***πρῶτος, πάντα πρῶτος,*** ὡς ὁ ἥρως του Γιαννίρης, καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Διὸ συνέγραψε μερικὰ βιβλία, τὸ ***Ταξίδι***, τὸ ***Ὄνειρο τοῦ Γιαννίρη***, τὴν ***Ζούλια***, ***Ζωὴ καὶ ἀγάπη στὴ Μοναξιά***, ***Ρωμέϊκο Θέατρο*** καὶ ἄλλα ὀλιγώτερον ὀγκώδη. Εἰμπορεῖ λοιπὸν τώρα ὁ καθεὶς ὁπλιζόμενος μὲ μεγάλην δόσιν ὑπομονῆς νὰ πλησιάσῃ μὲ τὸ ἀνῆκον σέβας τὰ ἱερὰ ταῦτα βιβλία τῶν μαλλιαρῶν καὶ νὰ ψηλαφήσῃ τὴν δόξαν τοῦ κ. Ψυχάρη ὡς συγγραφέως, χωρὶς νὰ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴν ἱερὰν συγκίνησιν, ἥτις κυριεύει τοὺς ἐν μαλλιαρισμῷ ἀδελφούς, τοὺς ἤδη κατηχηθέντας νὰ θαυμάζουν κατὰ συνθήκην καὶ αὐτὸν καὶ ἀλλήλους.

Ὁ κ. Ψυχάρης, ὅπως ὁ ἥρως του Γιαννίρης, μὲ τὸν ὁποῖον τόσον εὔκολα συγχέεται καὶ ταὐτίζεται, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ἔχει τὴν πεποίθησιν ὅτι ἀδύνατον ν᾽ ἀποτύχῃ εἰς ὅ,τι ἐπιχειρεῖ. Ἐν τούτοις ἔπρεπε νὰ κοντοσταθῇ κάπως καὶ νὰ φανῇ διστακτικώτερος, ἀφ᾽ οὗ ἤρχισε νὰ μιμῆται τὸν Σωκράτη: «Δύσκολο νὰ μὴν ἀηδιάσῃ κανεὶς νὰ μὴν τὰ χτυπήσῃ ὅλα κάτω, νὰ μὴ στοχαστῇ πῶς τὸν κόπο δὲν ἀξίζει νὰ δουλέβῃς γιὰ ἕναν τόπο ἀχάριστο καὶ ***στραβό***. Μὰ τί νὰ κάμω ποῦ τὸ δαιμόνιο δὲν μὲ ἀφίνει». (Ψυχάρη Ρόδα καὶ Μῆλα, τόμ. 3, Ἀπολογία σελ. 336). Καὶ ἀμέσως ἐπαναλαμβάνει τὴν φράσιν τοῦ Σωκράτους ὁμολογοῦντος τὸ δαιμόνιόν του: «Ἐμοὶ δὲ τοῦτ᾽ ἔστιν ἐκ παιδὸς ἀρξάμενον φωνή τις γιγνομένη». Καυχᾶται λοιπὸν ὅτι ἀπολογεῖται ὡς ὁ Σωκράτης

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ ὅτι ἔχει τὸ δαιμόνιόν του. Δὲν κινδυνεύει βέβαια νὰ πίῃ τὸ κώνειον εὑρισκόμενος χάρις τῷ Θεῷ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Σηκουάνα καὶ μακρὰν τοῦ στραβοῦ τόπου (θέλει νὰ εἰπῇ τῶν στραβῶν, τυφλῶν κατοίκων τοῦ τόπου). Ἀντὶ κωνείου οἱ Ἕλληνες τὸν ποτίζουν μὲ ὕβρεις, ψεύδη, συκοφαντίας καὶ ἀνοησίας, φάρμακα, ἐξ ὧν ἀντλεῖ νέας δυνάμεις, ὅπως ἐξακολουθῇ ζωηρότερον μιμούμενος τὸν μέγαν φιλόσοφον. Ἀλλὰ διατί δὲν μιμεῖται καὶ τὴν φρόνησιν αὐτοῦ; καὶ ὀλίγον τὴν μετριοφροσύνην του; Ὁ Σωκράτης ὡς αἱρεσιάρχης ἐδοξάσθη ὑπὲρ πάντα, ἀναδείξας καὶ θρέψας μὲ τὰς γονιμωτάτας ἰδέας του πλείστας φιλοσοφικὰς σχολάς, ἀλλὰ τὴν συγγραφικὴν δόξαν ἀφῆκεν εἰς τὸν Πλάτωνα, τὸν Ξενοφῶντα, τὸν Ἀρίστιππον καὶ τοὺς ἄλλους μαθητάς, μὴ τολμήσας αὐτὸς νὰ συγγράψῃ οὐδὲ φυλλάδα· διότι, καίτοι ἀγνοῶν τὴν γαλλικήν, γνωρίζων δὲ μόνον τὴν ἑλληνικήν, εἶχε τὴν συναίσθησιν ὅτι ἦτο δεινὸς διαλεκτικός, ὄχι ὅμως καὶ λογογράφος.

Ἀκόρεστος ὅμως φιλόδοξος ὁ κ. Ψυχάρης, ἠθέλησε τὴν κεφαλὴν τοῦ αἱρεσιάρχου γλωσσοπλάστου νὰ κοσμήσῃ μὲ δάφνας συγγραφικάς. Ἀλλ' εἰς πάντα ἔχοντα ποιάν τινα αἴσθησιν τοῦ καλοῦ καὶ γνωρίζοντα νὰ ἐντρυφᾷ εἰς τὰ εὔμορφα δημιουργήματα τῆς λογοτεχνίας, δὲν φαίνεται δύσκολον νὰ δείξῃ ὅτι ὁ Ψυχάρης, αὐτοστεφανούμενος μὲ τόσα πολλὰ φύλλα τῶν λογοτεχνημάτων του, συλλεγέντα ἀπὸ πᾶν εἶδος θάμνου καὶ βάτου, ἐκτὸς ἀπὸ δάφνην, ἀσχημίζει τὴν κεφαλήν του. Αὐτοθαυμαζόμενος δὲ ἀσχημίζει καὶ τὴν ψυχήν του. Οὕτω δύο εἰδῶν ἀσχημίαι, τῆς ***πέννας*** καὶ τῆς ***οἰήσεως,*** συνέρχονται ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὅπως καταστρέψωσι τὸ ἔργον του πολὺ ταχύτερον καὶ βεβαιότερον παρ' ὅτι θὰ τὸ κατέστρεφον οἱ θανασιμώτεροι ἀντίπαλοί του. Καὶ ἴσως πρὶν ἀποθάνῃ ὁ Ψυχάρης θὰ προφθάσῃ νὰ ἰδῇ τὴν ὁριστικὴν ἤτταν καὶ διάλυσιν τῆς Σχολῆς του καὶ ν' ἀκούσῃ παρὰ

τῶν τέως ὀπαδῶν καὶ φίλων καὶ θαυμαστῶν του λόγους πικροτέρους καὶ αὐτῆς τῆς ἥττης, ὅτι δηλαδὴ κατετροπώθη ὁ Ψυχαρισμός, διότι ὁ Ψυχάρης ἠθέλησε νὰ μᾶς παρουσιασθῇ καὶ ὡς λογοτέχνης, ἀξιῶν ὑπερφιάλως ὅτι πλουτίζει τὴν φιλολογίαν μας μὲ ἀριστουργήματα.

Εἰς αὐτὸ τὸ συμπέρασμα κατέληξα ἀναγνοὺς μετὰ πολλῆς ὑπομονῆς καὶ μελετήσας ἐπισταμένως τὸ ***Ὄνειρο τοῦ Γιαννίρη***. Θὰ προσπαθήσω δὲ νὰ ἐκθέσω συντόμως τοὺς λόγους, οἵτινες, διαφωτίζοντες τὴν κρίσιν παντὸς ἀμερολήπτου, πείθουσιν, ὡς νομίζω, ὅτι ὁ Ψυχάρης ὑπὸ ***ἔποψιν λογοτεχνικὴν εἶνε ὁ τελευταῖος τῶν μαθητῶν τῆς σχολῆς του καὶ ὅτι διὰ τὸ συμφέρον τῆς αἱρέσεώς του θὰ ἦτο αἱρετώτερον νὰ μὴν εἶχε συγγράψει ποτὲ τοιαῦτα λογοτεχνήματα***.

Β΄.

Τὸ ***Ὄνειρο τοῦ Γιαννίρη*** εἶναι μυθιστόρημα ἐκ 500 σελίδων πυκνοτυπωμένων, ἐκδοθὲν τῷ 1896. Κατὰ τὸν κ. Ψυχάρην ὅμως, ὅστις ἔβαλεν ὅλην του τὴν ψυχὴν καὶ ὅλα τὰ δυνατά του διὰ νὰ κάμῃ ἔργον ἐσαεί, εἶνε ἐν πεζογραφίᾳ τὸ κατ᾽ ἐξοχὴν ἐπικὸν ποίημα τῆς ***Ρωμιοσύνης***.

Οἱ μεγάλοι ἐποποιοὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔπους ἐπικαλοῦνται τὴν Μοῦσαν καὶ προλογίζονται δι᾽ ὀλίγων στίχων ποῖον ἥρωα ἢ τίνα πρᾶξιν πρόκειται νὰ ψάλλουν. Ὁ κ. Ψυχάρης ἀντιθέτως πρὸς ὅλους τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς μέλλοντας ἐποποιοὺς ἄρχεται ἀφελέστατα μὲ τόνον οὐχὶ ραψῳδίας, ἀλλὰ ***κουβέντας***, ὡς ἑξῆς: «Ὁ Γιαννίρης πολλὲς φορὲς μοῦ διηγήθηκε τὄνειρό του καὶ πάντα τοῦ ἄρεζε νὰ μοῦ τὸ διηγᾶται». Καὶ λέγει εἰς τρεῖς σελίδας τὸ ὄνειρον, εἰκονίζον ἀλληγορικῶς τὴν ζωὴν τοῦ ἥρωος «μὲ ἕνα ὕφος ***σοβαρὸ*** ποῦ ἔμοιαζε μάλιστα σὰ ***μαχμούρικο*** καὶ ***βαζιεστισμένο***, μὰ ***πολὺ νόστιμο***».

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Τὸ μισοκοιμισμένον καὶ ἀποκαμωμένον ὕφος ὁμολογεῖται ὑπὸ τοῦ πεζογράφου ποιητοῦ μας καὶ τὸ βλέπομεν· ἀλλὰ ζητοῦμεν τὸ νόστιμονκαὶ δὲν τὸ βλέπομεν οὔτε ἐν τῷ ὀνείρῳ οὔτε ὁσάκις ἐν ἐγρηγόρσει παρίσταται ὁμιλῶν ὁ Γιαννίρης.

Παραδόξως τὸ ἀληθὲς προοίμιόν του θέτει ὁ κ. Ψυχάρης εἰς τὸ τέλος, ἀφοῦ πρῶτον πεθάνῃ τοὺς ἥρωάς του καὶ τοὺς ἐνταφιάσῃ. Μόνος ὁ ποιητὴς σώζεται ἐκ τοῦ φοβεροῦ σεισμοῦ, ὅστις πνίγει ἢ συντρίβει ὅλους, πρωταγωνιστοῦντας καὶ μή, διὰ νὰ τελειώσῃ τέλος πάντων ἡ ἐποποιΐα. Τὸ λέγει ὁ ἴδιος ὡς ἄνθρωπος ἔχων ἤρεμον τὴν συνείδησιν διὰ τὴν πανωλεθρίαν αὐτὴν καὶ καυχώμενος μάλιστα ὅτι δὲν ἔπαθε τίποτε ὢν ἀθάνατος. «Ἀπ' ὅσους γνωρίσαμε 'ς τὸ Νησί, σήμερα ζῇ μόνο ἡ θειὰ Πιπίκα, ποῦ εἴτανε φεβγάτη ἀπὸ τὸ Νησί μας ***καὶ γὼ ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ πεθάνω!***»

Ἐν μέσῳ συντριμμάτων, ἐρειπίων, καὶ μεθ' ὅλην τὴν γεωλογικὴν ἀναστάτωσιν τῆς νήσου, ὁ Ψυχάρης μένει ζωντανός, διότι ἀδύνατον ν' ἀποθάνῃ. Εἶνε ἀνώτερος τῶν ἡρώων του ὡς μόνος αὐτὸς ἀθάνατος. Ὑπὸ τῆς ἰδέας τῆς ἀθανασίας του οἰστρηλατούμενος ἐγείρεται τότε πλήρης ἱερᾶς μανίας καὶ τονίζει ἀνάποδα ἕνα ἐπίλογον ἀντὶ προοιμίου, ἀποτεινόμενος διὰ πρώτην φορὰν πρὸς τὴν ἀφανῆ Μοῦσαν, ἥτις μυστικὰ τοῦ εἶχεν ἤδη ὑπαγορεύσει ἡ ἀθεόφοβη πεντακοσίας ὅλας σελίδας, χωρὶς κἂν νὰ μυρισθῇ ὁ ὑπομονητικὸς ἀναγνώστης τὴν παρουσίαν της.

Ἀξίζει βεβαίως νὰ παρατεθῇ ὁ θαυμάσιος αὐτὸς προλογοεπίλογος, ἡ μοναδικὴ μεταξὺ πασῶν τῶν πρὸς τὴν Μοῦσαν γενομένων ποτὲ ἐπικλήσεων. Ἐν σμικρῷ ἔχει τις ἓν δεῖγμα τῆς γλώσσης, τοῦ ὕφους, τῆς πολυλογίας καὶ κατὰ κόρον ἐπαναλήψεως τῶν αὐτῶν λέξεων καὶ φράσεων καὶ συγχρόνως μίαν μικρογραφίαν τοῦ Ψυχάρη μὲ τὴν μεγάλην ἐπὶ λογοτεχνίᾳ αὐταρέσκειάν του καὶ ἀλαζονίαν, πλαισιου-

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μένην πανταχόθεν ὑπὸ οἴστρου κωμικωτάτου, ποῦ κορυφοῦται καὶ ξεσπάνει εἰς τὸ τέλος μὲ τὴν τριπλῆν ὁμοβροντίαν, Ἐσένα, Ἐσένα, Ἐσένα!! Ἰδοὺ αὐτός :

«Ἀφιέρωμα. Ἐσὺ θέλω νὰ μὲ διαβάσῃς. Τὰ διάκρυα τὰ δικά σου διψῶ. Ποῦ εἶναι τὰ μάτια σου τὰ ***πανάγαθα;*** Ποῦ ἡ φωνή σου νὰ τὴν ἀκούσω; Ἄχ! τὰ πανάγαθά σου (!) τὰ μάτια! Γιὰ σένα τυραγνιέμαι καὶ γράφω καὶ πολεμῶ. Ἔγινα γιὰ σένα ***βουτηχτὴς*** καὶ ***βούτηξα*** γιὰ σένα στὴν ἀπέραντη ***θάλασσα τῆς καρδιᾶς μου***, στὰ ***πέλαγα*** τοῦ νοῦ μου, καὶ πῆγα νὰ σοῦ ξεσκαλίσω κάτω στὰ βάθια βαθιὰ τὸμορφότερο καὶ τὸ πιὸ μάβρο μαργαριτάρι τῆς ἀγάπης, ποῦ ***μόνος ἐγὼ*** σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα σοῦ τὸ βρῆκα.

»Ἔκανα ποίημα γιὰ σένα καὶ θὰ ζήσῃ. Πῆρα τὰ λόγια σου, πῆρα τὸν ἐμυαλό (!) σου καὶ τἄβαλα στὸ ***ποίημά*** μου, γιατὶ Ἐσὺ εἶσαι ὁ πόνος μου καὶ ἡ χαρά μου, Ἐσὺ τὸ δάκρι καὶ τὸ χαμόγελό μου, Ἐσὺ ἡ δόξα, Ἐσὺ ἡ ἀγάπη, Ἐσὺ καὶ πάντα Ἐσύ. Μὴν προσμένῃς ἀπὸ τὸ ποίημά μου νὰ καταλάβῃς τὴ λατρεία ποῦ σοῦ ἔχω, γιατὶ ποίημα κανένα δὲν μπορεῖ νὰ σοῦ τηνὲ φανερώσῃ. Τίποτα, τίποτα δὲν εἶμαι δίχως Ἐσένα, κι' ὅ,τι ἀρέσῃ στὸ ποίημά μου, Ἐσένα τὸ χρωστῶ. Ἐσένα τὸ χρωστῶ, ποῦ πάσκισα νὰ πῶ τὴν ***ὡριοσύνη***, νὰ πῶ τὸ μεγαλεῖο τοῦ λογισμοῦ σου, νὰ σὲ δοξάσω ***Ἐσένα***, ***Ἐσένα***, ***Ἐσένα*** ποῦ εἶσαι ἡ ***πάναγνη***, ποῦ εἶσαι ἡ ἀληθινή, ποῦ εἶσαι ἡ παναιώνια ***ψυχή*** μου Ρωμιοσύνης.

»27 τοῦ Δεκέβρη 1893—25 τοῦ Φλεβάρη, 1906. Τέλος».

Εἰς εἴκοσι μόνον, ὡς βλέπετε, γραμμὰς κατορθώνει ὁ κ. Ψυχάρης νὰ γράψῃ ***εἰκοσιοκτάκις σοῦ***, ***Ἐσὺ*** καὶ ***Ἐσένα***· νὰ ἐξάρῃ δὶς καὶ τρὶς τὸ ***ἐγώ*** του, λέγων ὅτι ***αὐτὸς*** μόνος εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἠγάπησε τὸ Γένος ὡς οὐδεὶς ἄλλος, ὅτι τὸ ποίημά του ***θὰ ζήσῃ***, καὶ ὅτι μὲ αὐτὸ ***δοξάζει*** τὴν Ρωμιοσύνη. Κατορθώνει συγχρόνως νὰ κολλήσῃ τὸ θεϊκὸν ἐπί-

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

θετον ***πανάγαθος*** εἰς τὰ μάτια τῆς Ρωμιοσύνης, ὡς τὸ προσκολλᾷ ἀλλαχοῦ ἀτοπώτατα εἰς τὴν ἡρωΐδα του Μυρριάναν καὶ εἰς τὴν λέξιν ***ἀκρογιάλι***, καὶ νὰ μᾶς δώσῃ δεῖγμα τῆς ἀκαλαισθήτου χρήσεως καὶ καταχρήσεως τῶν μεταφορῶν, δι᾽ ὧν ἔγινε ***βουτηχτὴς*** καὶ ἐβούτηξε στὴν ἀπέραντη θάλασσα τῆς καρδιᾶς του, στὰ πέλαγα τοῦ νοῦ του, πῆρε τὸν ***ἐμυαλὸ*** τῆς Ρωμιοσύνης καὶ τὸν ἔβαλε στὸ ποίημά του, χωρὶς νὰ φοβηθῇ ὁ εὐλογημένος ὅτι ἀφίνει ἔτσι ***ἄμυαλον*** ἐκείνην, ποῦ δοξάζει.

Ὁ κ. Ψυχάρης κατ᾽ ἄλλην μοναδικὴν ἐξαίρεσιν συνειθίζει νὰ σημειώνῃ ἀκριβῶς, ὅπως μὴ γεννηθῶσι, φαίνεται, ζητήματα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, τὴν χρονολογίαν οὐ μόνον τοῦ τέλους, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀρχῆς τῶν πονημάτων του. Οὕτω βλέπομεν ὅτι ἐντὸς 26 μηνῶν ἐκυοφορήθη καὶ ἦλθεν εἰς φῶς ὁ Γιαννίρης. Εἰς ἄλλα του ἔργα φροντίζει νὰ ὁρίζῃ χρονολογικῶς καὶ πότε τὰ ἐπεξεργάζεται καὶ τὰ τορνεύει ἢ κατὰ τὴν γλῶσσάν του πότε τὰ ***δουλεύει*** καὶ τὰ ***ξαναδουλεύει***, ὡσὰν νὰ πρόκηται περὶ κατασκευῆς ***μαγιονέζας***.

Ἂς ἴδωμεν τώρα πῶς ψάλλει ὁ κ. Ψυχάρης τὴν ***ὡριοσύνη*** τῆς ψυχῆς τῆς Ρωμιοσύνης. Εἶνε σωστὴ ***ὡριοσύνη*** καὶ θὰ φανῇ μόνη της αὐταπόδεικτος.

Δι᾽ ἐλαχίστων ἐξόδων φαντασίας, καὶ χάρις εἰς τὰ μεγάλα πρόχειρα δάνεια τῆς αὐτοβιογραφίας, πλάττει τὸν ἥρωά του Γιαννίρη, νεαρὸν Κωνσταντινουπολίτην. «Ὁ παπποῦς του (ὅπως ὁ μακαρίτης μισὲ Γιάννης Ψυχάρης) εἶχε στὴν Ἀνατολὴ ὄνομα μεγάλο», αὐτὸς δὲ ὡς μαθητὴς ἦτο «πάντα πρῶτος καὶ μάζωνε ντουζίνες βραβεῖα», καὶ ἀφ᾽ οὗ ὁ πατήρ του ἔχασε πολλὰ ἑκατομμύρια καὶ ἀπέθανεν, ὁ Γιαννίρης «ποῦ δὲν τὸν ἔμελλε γιὰ τὸν παρᾶ, ἀλλὰ γιὰ τὰ βιβλία καὶ τὰ γράμματα, συλλογίστηκε τὴ στράτα καὶ τὸ παράθυρο ποῦ εἶδε στὄνειρό του καὶ δρόμο γιὰ τὰ Παρίσια . . . Σὲ διά-

στημα ἐδῶ τριῶ χρονῶ νά σου τὸ Γιαννίρη ποῦ σοῦ μαζώνει ***διπλώματα μὲ τὴν πήχη !*** Ἐκεῖ ἡ Δόξα, καίτοι Ρωμιὸν τὸν διακρίνει καὶ τὸν εὐνοεῖ μεταξὺ μυρίων ἀγωνιστῶν τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας. Ἡ δόξα τῶν γραμμάτων εἶναι ἡ μόνη ἀθάνατος καὶ ἀληθινή, ἀνωτέρα τῆς τῶν Ἀλεξάνδρων καὶ τῶν Καισάρων. Ὑπάρχει καὶ ἡ «δόξα τῆς ἐπιστήμης», ἀλλ᾽ αὕτη εἶναι ἀνώνυμος· διότι ὅλοι συντρέχουν εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης ὡς ἁπλοῖ κτίσται τῆς ὑψουμένης οἰκοδομῆς. Καὶ εἰς αὐτὴν ἐπεδόθη ὁ Γιαννίρης, ἀλλὰ προσκαίρως, «τρία τέσσαρα χρόνια μονάχα, πῆρε ἕναν ἀκαλλιέργητο κλάδο, μιὰ ἱστορικὴ ἐπιστήμη, ἔκαμε πάλε ἕνα βιβλίο, πρωτότυπο, ὅλως διόλου πρωτότυπο κι᾽ ἀφτό . . . καὶ νά σου ποῦ πρόβαινε στὸν κόσμο μιὰ νιόνυφη ἐπιστήμη. Ὁ Γιαννίρης ἔβγαινε τώρα καὶ ***σοφός***, «θὰ γίνῃς καὶ μεγάλος σοφός, τοῦ ἔλεγε μιὰ μέρα, ἕνας γνωστὸς ἑλληνιστής, Ἔβγε σου, Γιαννίρη !» Ἡ ἠχὼ εὐδιακρίτως, νομίζω, ἐπαναλαμβάνει: «Εὖγέ σου, Ψυχάρη», διότι γίνεται ἐδῶ ὑπαινιγμὸς περὶ τῶν πρωτοτύπων μελετῶν τοῦ Ψυχάρη ἐπὶ τῆς δημοτικῆς ἡμῶν γλώσσης.

Μὲ τὸ πρῶτό του «ρομάντσο», τὴν «Φλόγα», θριαμβεύει ὁ Γιαννίρης, «συλλογισμένος, πάντα συλλογισμένος»· αὐτὸ εἶνε τὸ κοσμητικόν του, ὅπως καθ᾽ Ὅμηρον ὁ πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς. Μὲ τὰ ἀναγνώσματά του περὶ ἀγάπης καὶ ἐπιστήμης θριαμβεύει περισσότερον, «οἱ φημεριδογράφοι τὸν εἶχαν πιὰ χαϊδεμένο τους παιδί». Ὁ Ἑβραῖος ἐκδότης Χάλδοβας τοὺς κάμνει λαμπρὰς προτάσεις, ἐπίσης καὶ ὁ «Θεατροκύρης», λέξις ψυχαρική, ἀντὶ θεατρώνης. Ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους παριστάνεται τὸ δρᾶμά του «Θυμὸς» καὶ μὲ αὐτὸ «ἀναποδογύρισε τὰ θέατρα ! . . . κατάντησε πιὰ κι᾽ ἀρχηγός . . . μόλις 29 χρονῶ καὶ πιὰ μάστορης· ἀρχηγὸς πιὰ ὁ Γιαννίρης καὶ μὲ παντιέρα (ὡς ὁ Ψυχάρης). Ὡς τώρα ὁ Γιαννίρης βάδιζε μόνος, ποῦ νὰ ποῦμε· ἔγραφε, τὸν διάβαζαν, ἄναφταν καὶ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀκαδημία Ἀθηνῶν / Academy of Athens

τέλειωνε. Μὰ νὰ ***μάτια μου*** ποῦ σοῦ ἔκανε καὶ μαθητάδες (ὡς ὁ Ψυχάρης) κατόπι του κι᾽ οἱ ἄλλοι. Πρῶτος πάντα, πρῶτος ὁ Γιαννίρης. Καὶ συλλογισμένος ὁ δύστυχος, πάντα σὰ λιγάκι συλλογισμένος».

Κατόπιν γράφει ἄλλο μυθιστόρημα, τὸ «Κρινάκι τῆς ἀμμουδιᾶς», ὕστερον μίαν κωμῳδίαν, τὴν «Χαράν», «ποῦ ἔκαμνε ὁ κόσμος γιουροῦσι κάθε βράδυ στὸ θέατρο, ἄλλα δύο ρομάντζα, δημοτικὸν τὸ ἕν, τὸ «Δακτυλίδι», κοινωνιστικὸν καὶ πολιτειακὸν τὸ ἄλλο, τὸ «Βουνό». Οἱ Ἀμερικανοὶ μάλιστα, ρηξικέλευθοι εἰς ὅλα, ἐφήρμοσαν τὰς ἀρχὰς αὐτὰς τοῦ Γιαννίρη εἰς μίαν ἐκ τῶν πολιτειῶν των, «ποῦ ἔμοιαζε νύχι καὶ νύχι! μὲ τὴν πολιτεία ἐκείνη, ποῦ φαντάστηκε στὸ βιβλίο του ὁ Γιαννίρης. Ὅσα ὀνειρέφτηκε τώρα γίνουνταν ἀλήθεια, ζοῦσαν καὶ περπατοῦσαν».

Ἡ δόξα ὅμως, φιλοσοφεῖ ὁ Ψυχάρης, εἶνε «πέρα ἀπὸ τὴ δύναμί μας». Ὁ κόσμος ἀλλάζει, οἱ Ἀμερικανοὶ γληγορώτερα, καὶ ἡ πολιτεία τοῦ Γιαννίρη «θὰ σβύσῃ σὰν κυματάκι στὸν Ὠκεανό. Πῶς νὰ κάνουμε τὸ λοιπόν, ποῦ νὰ μείνῃ στὰ ***μυαλὰ τοῦ κόσμου μπηγμένος*** ὁ λογισμός μας καὶ ὄχι κανένας ἄλλος; Ἀδύνατο. Χαμένος ὁ κόπος. Τρέχα νὰ κουβαλήσῃς ἄμμο στὴν ἀμμουδιά, νὰ σοῦ φάῃ ἡ θάλασσα τὴν ἀμμουδιά σου καὶ τὰ ***κουβάλια***!»

Μὲ τοιαύτας σκέψεις, αἱ ὁποῖαι παρὰ τῷ Ψυχάρῃ γεννοβολοῦν ὡς κόνικλοι χάρις εἰς τὴν ἀκόλαστον μίξιν προστύχων παρομοιώσεων καὶ μεταφορῶν, ὁ Γιαννίρης πείθεται περὶ τῆς ματαιότητος τῆς ἐπιγείου δόξης. Ἀλλ᾽ αὐτὸ δὲν τὸν ἐμποδίζει νὰ γράψῃ καὶ ἄλλο βιβλίον, τὸ τελευταῖόν του, τὴν ***Θρησκείαν τῆς καρδιᾶς***, ὅπου ἡ θρησκεία κηρύσσεται ὡς ἡ μόνη ψυχοπλάστρα. Ὁ κ. Ψυχάρης φιλοσοφεῖ πολὺ δυνατὰ περὶ τῆς δυνάμεως τῆς θρησκείας. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ, ὅπως καὶ εἰς τὰ ὀλίγα ἀλλαχοῦ μέρη, ὅπου ἐκτίθενται εὔμορφα ἢ μὲ

δύναμιν μερικαὶ ἰδέαι, ἀδύνατον νὰ μὴ ἐμφανισθῆ ἡ ἀσχημία μὲ τὰς γελοίας εἰκόνας καὶ μεταφοράς καὶ νὰ μὴ καταστρέψῃ ἀμέσως τὴν παροδικὴν ἀπόλαυσιν : «ὅσα στοχάστηκε, ὅσα εἶπε γιὰ τὴ θρησκεία ὁ Γιαννίρης ἦταν σὰν ἥλιοι ποῦ στράψανε σ᾽ ὅλα μέσα τὰ κεφάλια!!... Ἡ θρησκεία κουβαλεῖ στὴν ἀγκαλιά της τὴν καρδιά σου, τοὺς πόνους καὶ τὰ δάκρυα σοῦ σηκώνει!!»

Μὲ τὸ μυθιστόρημα αὐτό, τοῦ ὁποίου τὰ δύο κύρια πρόσωπα, Λουΐζα καὶ Πέτρος, «ἤτανε ἀπαράλαχτοι ὁ Γάλλος καὶ ἡ Γαλλίδα, μὰ φτωχοί, μὰ πλούσιοι, κι᾽ ὅτι **ράγκο** κι᾽ ἂν εἴχανε στὴ κοινωνία», ἡ Γαλλία εὗρεν ἐπὶ τέλους τὸν ἐθνικόν της ποιητήν, ὁποίου ἐστερεῖτο, ἐνῷ ἡ Ἰταλία ἔχει τὸν Δάντην, ἡ Γερμανία τὸν Γκαῖτε, ἡ Ἀγγλία τὸν Σαιξσπῆρον.

Ἀνελθὼν εἰς τὸ ὕπατον σημεῖον τῆς φιλολογικῆς δόξης ὁ Γιαννίρης, ἔπρεπε πλέον νὰ γίνῃ Ἀκαδημαϊκὸς καὶ διάδοχος τοῦ ἐνδοξοτέρου τῶν Ἀκαδημαϊκῶν, τοῦ Δωρίου, ὅστις περιγράφεται κατ᾽ εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Ρενάν, πενθεροῦ τοῦ Ψυχάρη· ὁ δὲ Γιαννίρης, εἰκὼν καὶ ὁμοίωμα τοῦ Ψυχάρη, φυσικώτατα τὸν μιμεῖται, ἀποκαλῶν τὸν πενθερὸν ***πατέρα***. Ἀλλ᾽ ὁ κ. Ψυχάρης πρὸ τούτου θέλει νὰ κοσμήσῃ τὸν ἥρωά του καὶ μὲ μίαν πρωτοφανῆ ἐπιστημονικὴν ἐπιτυχίαν ἐν τῇ Ἀστρονομίᾳ. Μᾶς τὸν παριστᾷ λοιπὸν μιὰ νύκτα «νὰ σηκώνῃ ψηλὰ τὸ κεφάλι καὶ νὰ στηλώνῃ τὰ μάτια του στὸ δορυφόρο μέσα νὰ τὸν καλοδῇ». Ἐσκέπτετο ὅτι καὶ ἡ γῆ μας θὰ νεκρωθῇ ὅπως ὁ δορυφόρος. Κύψας τότε μὲ ἀναστεναγμὸν εἰς τὴν Βέρσαν, ποῦ ἤθελε νὰ τῆς δείξῃ τὸ δορυφόρο τί ὡραῖα ποῦ λάμπει, τῆς λέγει· «Ξερὸ πρᾶμα ἡ δόξα, ξερό· δὲν τὸ νοιώθεις;» Κ᾽ ἐπειδὴ ἡ Βέρσα δὲν ἔννοιωθε τοιαύτην σκέψιν εἰς τοιαύτην ὥραν, «ἀγριέφτηκε ὁ Γιαννίρης καὶ ***τρόμος θεότρελλος*** (δὲν τὸ λέγει ὁ Ρωμιὸς) τὸν συνεπῆρε... καὶ τὴν ὥρα ποῦ ***τράνταξε τέτοια σκέψη τὰ μυαλά***

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

του!! ... θάρρεψε πῶς κάτι ***σάλεβε*** ἐκεῖ ἀπάνω. Δὲν εἶχε λᾶθος, δὲν τόνε γέλασαν τὰ μάτια του».

Ὁ νοῦς τοῦ Γιαννίρη θὰ εἶχε ***σαλεύσει*** βέβαια, διότι τὸν παριστάνει ὁ συγγραφεὺς ὅτι μὲ γυμνοὺς ὀφθαλμοὺς εἶδε πρῶτος τί συνέβαινεν εἰς τὸν δορυφόρον· «ἔσπαναν οἱ πέτρες οἱ μητερὲς μιὰ μιὰ καὶ κατρακυλοῦσαν· μοιάζει πῶς ἄνοιξε ἕνας γκρεμνὸς κι᾽ ἀπὸ μέσα του ἔβγαινε μιὰ θάλασσα ἄσπρη κτλ.». Καὶ τρέχει εἰς τὸ πλησίον ἐκεῖ Ἀστεροσκοπεῖον καὶ βάζει τὰ ***γυαλιὰ*** εἰς τοὺς ἀστρονόμους καὶ εἰς τὸ μέγα τηλεσκόπιον. Μὲ γυμνοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπεκάλυψε τὴν γυμνότητα τῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων καὶ τὴν τύφλωσιν τοῦ τηλεσκοπίου. Τὸ ὄνομα τοῦ Γιαννίρη ἔλαμπε τώρα εἰς τὴν ἐπιστήμην τὴν ἀθάνατον !! μᾶς τὸ λέγει ὁ συγγραφεύς!!

Ὅταν ἀπήγγειλε τὸν λόγον του εἰς τὴν Ἀκαδημίαν «κόντεψε νὰ ἀναστατώσῃ τὸ Παρίσι... Στέκουνταν τὸ πλῆθος ἀπ᾽ ἔξω καὶ πρόσμενε νὰ τελειώσῃ, ποῦ νὰ τὸν ***ἁρπάξῃ***, νὰ τὸν ***προσκυνήσῃ***, γιὰ νὰ μπορέσῃ καθένας ν᾽ ἀξιωθῇ ν᾽ ***ἀντικρύσῃ*** τὸ πρόσωπόν του».

Ἄξιον προσοχῆς τυγχάνει πόσον ***ἀνάποδα*** ὁ Ψυχάρης συνειθίζει νὰ παρατάσσῃ τὴν ἀλληλουχίαν τῶν εἰκόνων. Ἡμεῖς οἱ ἄλλοι οἱ ἁπλοϊκοὶ θὰ ἐλέγομεν ὅτι τὸ πλῆθος ποθεῖ, πρῶτον ν᾽ ***ἀντικρύσῃ*** τὸ πρόσωπον τοῦ ἥρωος, δεύτερον νὰ τὸν ***προσκυνήσῃ*** καὶ τελευταῖον ἐξ ἐνθουσιασμοῦ νὰ τὸν ***ἁρπάξῃ***. Συχνότατα ἐν τῇ παρούσῃ συγγραφῇ ἀπαντῶνται ὅμοιαι φράσεις, ὅπου χριστιανικώτατα ἡ ***ἐσχάτη*** τῶν ἰδεῶν γίνεται ***πρώτη*** καὶ τἀνάπαλιν.

Μετά τινας ἡμέρας διωργανώθη μέγα συμπόσιον πρὸς τιμήν του. Ἦλθαν ὅλοι. Ὁ Γιαννίρης ἄφαντος. Ἡ σκέψις ὅτι ἡ δόξα δὲν ἔχει τέρμα, διότι ὑπάρχει πάντοτε ἄλλη μεγαλειτέρα, τὸν ἀπήλπισεν ἀκριβῶς τὴν στιγμήν, καθ᾽ ἣν ἔγεινεν ἀκαδημαϊκὸς καὶ ἦλθαν οἱ ἐπισημότεροι Παρισινοὶ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

εἰς τὸ συμπόσιον διὰ νὰ κάμουν προπόσεις εἰς ὑγείαν του.

Κατῆλθεν ἐσπευσμένως εἰς Μασσαλίαν καὶ ἐπιβιβασθεὶς εἰς τὸ ἀτμόπλοιον ἀνεχώρησε διὰ τὴν πόλιν μας.

Οὕτω περαιοῦται τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἔπους, ἡ Δόξα. Τὸ δεύτερον μέρος διεξάγεται ἐν Πριγκήπῳ, ὅπου ὁ ἥρως ζῇ καὶ ἀποθνήσκει διὰ τῆς ***Ἀγάπης***.

Τὸ πρῶτον κατὰ τὸν κ. Παλαμᾶν εἶνε τὸ καλλίτερον. Εἰς τοῦτο ἂς περιορισθῶμεν καὶ ἡμεῖς διὰ νὰ ἴδωμεν ποῦ ἀνεῦρεν ἀρετὰς καὶ προσόντα λογοτεχνικὰ ὁ ἐπαινέτης ἐν τῷ βιβλίῳ; ἢ ἐν τῇ φιλίᾳ πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς αἱρέσεως;

Γ΄.

Ἡ σύλληψις αὐτὴ τοῦ σχεδίου ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς συγγραφῆς ἀσχέτως πρὸς τὸν πολλαχῶς πλημμελέστατον τρόπον τῆς ἐκτελέσεως μαρτυρεῖ ὅτι ἐν πλήρει ἀντιφάσει εὑρίσκεται τὸ σχέδιον μὲ τὸν σκοπὸν τοῦ συγγραφέως.

Ὁ σκοπὸς τοῦ κ. Ψυχάρη εἶνε νὰ δοξάσῃ, νὰ ὑμνήσῃ τὸ πνεῦμα τῆς Ρωμιοσύνης. Ἀλλ᾽ οὔτε ἴχνος πνεύματος Ρωμιοσύνης διακρίνομεν καθ᾽ ὅλην τὴν βαθμιαίαν ἀνέλιξιν τῆς δόξης τοῦ Γιαννίρη. Δὲν βλέπομεν ἀπολύτως τίποτε τὸ ρωμέϊκον.

Ὁ κ. Ψυχάρης μᾶς παρουσιάζει ἀποκλειστικῶς παρισινοὺς τύπους, καὶ εἰδικώτερον τὴν λογίαν τάξιν τῶν Παρισίων καὶ ἔτι εἰδικώτερον τὴν αἴθουσαν τῆς Βέρσας, ὅπου κατὰ μίμησιν ἢ ἀντιγραφὴν τῆς κ. Ἰουλίας Ἀδὰμ συνέρχεται τὸ ἄνθος τῶν Γάλλων ἱστορικῶν, δημοσιογράφων, ποιητῶν καὶ σοφῶν. Μᾶς τοποθετεῖ εἰς τὸ κέντρον τῶν Παρισίων, εἰς τὸν ὀμφαλὸν τῆς Γαλλίας, διὰ νὰ ἴδωμεν καὶ γνωρίσωμεν γαλλικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, γαλλικοὺς πόθους, ραδιουργίας καὶ κερατσολογήματα τῆς παρισινῆς κοινωνίας τῶν γραμμάτων, τεχνάσματα πρὸς ἄγραν ψήφων κατὰ τὰς ἐκλογὰς Ἀκα-

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δημαϊκῶν, ὅλα αὐτὰ ποικιλλόμενα μὲ τὸ ἀπαραίτητον εἰς γαλλικὰ μυθιστορήματα ἄρτυμα μοιχείας τῶν δύο ἡρωΐδων Βέρσας καὶ Λιάνας, τῶν ὁποίων τὰ ὀλισθήματα ψυχολογοῦνται πρωτοτύπως ὡς φυσικὰ φαινόμενα τῆς ἕλξεως τῶν γραμμάτων, ὅταν εἰς αὐτὰ προστρίβεται ὁ ποδόγυρος. Ἀγνοοῦμεν ἂν ἄλλος πρὸ τοῦ κ. Ψυχάρη περιέγραψε τὴν νέαν αὐτὴν ποικιλίαν (*variété*) τοῦ εἴδους, ἡ ὁποία εὐστόχως εἰμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ *μοιχεία περὶ διὰ γραμμάτων*.

Ὅλα τὰ πρόσωπα τὰ δρῶντα καὶ μή, βωβὰ ἢ φλύαρα πρωταγωνισταὶ ἢ τριταγωνισταί, ἔχουν μορφάς, τρόπους, πόθους καὶ ὀνόματα ξένα. Καλοῦνται Λιβάρης, Πρίντας, Χόλβος, Ραδούκης, Βέρσα, Λιάνα, Χοῦρος, Τρανταζῆς, Ρουκᾶς (Ροσφὸρ) καὶ ὁ ἰατρὸς Πάλμης. Ἡ σκηνὴ καὶ τὸ περιβάλλον ἐντελῶς ξένα, τὰ ἐλατήρια, οἱ πόθοι, τὰ μέσα πρὸς κινητοποίησιν τῶν ἀγωνιζομένων ὅλα ξενίζοντα καὶ ἄγνωστα εἰς τὸν ἰδικόν μας κόσμον.

Καὶ αὐτὸς ὁ Γιαννίρης, ποῦ ἦτο *πρῶτος πάντα πρῶτος* ὡς μαθητής, ἀποφασίσας νὰ φανῇ τοιοῦτος καὶ εἰς τὸ μέγα στρατόπεδον τῶν γραμμάτων ἐν Παρισίοις, ἁμιλλώμενος πρὸς τοὺς ἐπιφανεστέρους, ὁμιλῶν, γράφων, σκεπτόμενος, αἰσθανόμενος γαλλιστί, σχετιζόμενος ἀποκλειστικῶς μὲ Γάλλους καὶ μορφώσας ἰδανικὰ σύμφωνα πρὸς τὸ περιβάλλον, ἔγεινε φυσικὰ Γάλλος, τόσον μάλιστα τέλειος, ὥστε τὴν γαλλικὴν ψυχὴν μὲ θαυμαστὴν διαφάνειαν ν᾽ ἀναπαριστᾷ εἰς τὸ τελευταῖόν του ἔργον. Χάρις εἰς τὸν Γιαννίρην, ἀπέκτησε πλέον καὶ ἡ Γαλλία ὅ,τι τῆς ἔλειπεν, ἓν τέκνον ὡς τὸν Δάντην, τὸν Γκαῖτε, τὸν Σαιξπῆρον, ἕνα μέγαν Ἐθνικὸν ποιητήν, ὅπως μᾶς τὸ λέγει ὁ ἴδιος ὁ Ψυχάρης.

Τί λοιπὸν ἑλληνικὸν ἢ κατὰ Ψυχάρην τί ρωμέϊκον μένει εἰς τὸν Γιαννίρην; Τίποτε. Μόνον τὸ ὄνομα πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἑλληνικῆς του καταγωγῆς. Τόσον εἶναι τοῦτο ἀληθές, ὥστε

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ὁ συγγραφεὺς δὲν τὸν παρουσιάζει κἂν διατηροῦντα δεσμοὺς μὲ τοὺς ὁμογενεῖς του καὶ σχέσεις μὲ συγγενεῖς ἢ συμπατριώτας ἢ δεικνύοντα τοὐλάχιστον ἐνδιαφέρον εἰς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα· τὸν ἔχει τελείως ἀποξενωμένον ἀπὸ ὅ,τι ἑλληνικόν. Δὶς μόνον τὸν παριστᾷ ἐν παρόδῳ ἐνθυμούμενον τοὺς προγόνους διὰ νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ φιλολογία των εἶναι ἀνυπέρβλητος. Καὶ ὅταν ὁ Γιαννίρης, ὑψωθεὶς εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς δόξης του, φεύγῃ αἰφνιδίως, ἡ τρελλή του φυγὴ πρὸς τὴν Ἀνατολὴν δὲν ἀποδίδεται εἰς ἄλλην αἰτίαν, ἀλλ' ἐξηγεῖται παρ' αὐτοῦ τοῦ Ψυχάρη ὡς πόθος «γιὰ νὰ βρῇ μοναξιὰ καὶ ἡσυχία· ἄλλο στὸ νοῦ του δὲν ἔχει παρὰ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν δόξα».

Τὸ πρὸ πολλοῦ ἐκλεῖψαν παρὰ τῷ Γιαννίρῃ πνεῦμα τῆς ρωμιοσύνης ἀντικατέστησεν ἡ γαλλικὴ ψυχή. Ἀδύνατον δὲ νὰ ἔχῃ τις δύο ψυχὰς συγχρόνως. Θὰ ἔχῃ ἢ μίαν ἢ καμμίαν. Ὁ κ. Ψυχάρης προλαβὼν μᾶς εἶπεν ὅτι ὁ ἥρως του, ἀφήσας κατὰ μέρος τὴν ἐπιστήμην, ἀφιερώθη ὁλοψύχως εἰς τὰ γράμματα καὶ μόνα τὰ γράμματα, εἰς τὴν γαλλικὴν δηλαδὴ λογοτεχνίαν. Γνωστὸν δὲ ὅτι αἱ μὲν ἐπιστῆμαι καὶ ἡ δέσποινα αὐτῶν φιλοσοφία εἶναι παγκόσμιοι, καὶ δὲν γνωρίζουν ὅρια ἐθνικότητος, ἐν ᾧ ἡ φιλολογία ἔχει τὰ ὅρια τοῦ ἔθνους, ὅπου ἀναπτύσσεται. Ὁ λόγος εἶναι ὅτι διὰ μὲν τὰς ἐπιστήμας ἐργάζεται ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ αὐτὸς πανταχοῦ μὲ μείζονα ἢ μὲ ἐλάσσονα ἐνεργητικότητα, διὰ δὲ τὴν φιλολογίαν προσαπαιτεῖται καὶ τὸ ***αἴσθημα***· ἀλλὰ τὸ αἴσθημα καὶ οἱ τρόποι τῆς ἐκφράσεώς του διαφέρουν κατὰ τὰ ἔθνη, προσλαμβάνουν ἰδίαν φυσιογνωμίαν καὶ χρωματίζονται ἄλλως εἰς ἄλλας χώρας. Διὸ καὶ ὁ Γιαννίρης ὅπως κατοπτρίσῃ τόσον τελείως τὴν γαλλικὴν ψυχὴν καὶ ἀναδειχθῇ πρῶτος ἐν τῇ γαλλικῇ λογοτεχνίᾳ, κατ' ἀνάγκην μετουσιώθη εἰς Γάλλον, ἔπαυσεν ἐπομένως νὰ ᾖναι Ρωμιός.

Θὰ ἦτον ἀπίστευτον βέβαια ἐὰν μᾶς ἔλεγον ὅτι ὀνομαστὸς

καλλιτέχνης ὑδατογράφος ἐκθέτει ὡς ἀριστούργημα *θαλασσογραφίας* μίαν εἰκόνα του, εἰς τὴν ὁποίαν προσερχόμενοι βλέπομεν τοπία μόνον καὶ βουκολικὰς σκηνὰς ὑπὸ σύσκια δένδρα, ἀγελάδας καὶ πρόβατα βόσκοντα εἰς παχείας νομάς, ἵππους θυμοειδεῖς καὶ ὄνους μελαγχολικούς, ἀλλὰ δὲν διακρίνομεν πουθενά, μὲ ὅλην τὴν καλήν μας θέλησιν καὶ τὴν ὀξύτητα τῆς ὁράσεως, ἄποψιν θαλάσσης ἢ ποταμοῦ ἢ τοὐλάχιστον ρυακίου, ἐνῷ ἡμεῖς ἤλθομεν νὰ θαυμάσωμεν πῶς παίζει τὸ φῶς εἰς τὰ κύματα τοῦ πελάγους καὶ ποῖον κυματισμὸν αἰσθήματος μεταδίδουν τὰ πανιὰ πλοίου ταξειδεύοντος. Τὸ ἀπίστευτον αὐτὸ θέλει καὶ καλὰ ὁ κ. Ψυχάρης νὰ πιστεύσωμεν, ὅταν ἐπιμένῃ νὰ δεικνύῃ ὡς Ρωμιὸν τὸν τελείως ἐκγαλλισθέντα Γιαννίρην του.

Ὑπείκοντες εἰς τὴν ἐπιμονήν του εἰμποροῦμεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι βλέπομεν θάλασσαν ἐκεῖ ὅπου οὐδὲ ἴχνος ὑγρᾶς κελεύθου φαίνεται, ἀλλ᾽ ὑπὸ ἕνα ὅρον, νὰ πιστεύσῃ καὶ ἐκεῖνος ὅτι ὅσα ἔψαλε περὶ Γιαννίρη ὡς περὶ ἐνδοξοτάτου Γάλλου λογοτέχνου καὶ περὶ ρωμιοσύνης του τὰ *ἔκαμε* ***θάλασσα.***

Οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ὁ Λουκιανός, ὁ Σῦρος τὴν καταγωγήν, ὁ ἀναδειχθεὶς εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα πρῶτος μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τῆς Β΄ μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος καὶ γενόμενος τέλειος τύπος τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς του, διατηρεῖ τὴν συριακὴν ψυχήν. Τίποτε ἐξ αὐτῆς οὔτε κἂν χρωματισμὸς ἐλαφρότατος; δὲν διαφαίνεται εἰς τὰ ἔργα του, ὅπου ἐξ ἐναντίας κυκλοφορεῖ μὲ τὴν σπινθηροβολοῦσαν εὐφυΐαν του καθαρώτατος χυμὸς ἑλληνικός. Θὰ ἦτο πάντως μωρὰ ἡ ἐπίνοια ἐὰν ἐξελέγομεν τὸν Λουκιανὸν ὡς ἥρωα, ἀφ᾽ οὗ μάλιστα διηγήθη καὶ αὐτὸς τὸ ***Ἐνύπνιόν*** του ὡς ὁ Γιαννίρης τὸ ὄνειρόν του, διὰ νὰ ἐξυμνήσωμεν τὴν ψυχὴν τοῦ συριακοῦ λαοῦ, περιγράφοντες τὴν φιλοσοφικὴν καὶ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

φιλολογικὴν κίνησιν καὶ ἐν γένει τὸν βίον τῶν Ἀθηνῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Γιαννίρης μετέβη παιδιόθεν ὄχι εἰς Παρισίους, ἀλλ' εἰς τὸ Πεκῖνον καὶ ὅτι ἐκεῖ σπουδάσας ἔλαβε διπλώματα μὲ τὴν *πήχη* καὶ *ντουζίνες βραβεῖα* καὶ ἀνεδείχθη πρῶτος εἰς τὴν Σινικὴν γραμματολογίαν μεταξὺ ὅλων τῶν Μανδαρίνων τοῦ Οὐρανίου Κράτους. Οὐδεὶς βεβαίως οὔτε αὐτὸς ὁ Ψυχάρης θὰ ἐφαντάζετο νὰ γράψῃ τὸ ὄνειρο τοῦ Γιαννίρη μὲ τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῆς ἐξυμνήσεως τῆς Ρωμιοσύνης καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ σχέδιον, μὲ τὴν λεπτομερῆ δηλαδὴ περιγραφὴν τοῦ περιβάλλοντος, τῶν κινεζικῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, μὲ τὰς ραδιουργίας, τοὺς πόθους καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ἀνωτέρων κοινωνικῶν τάξεων τοῦ Πεκίνου καὶ μὲ μερικοὺς ἔρωτας ἐξύπνων καὶ λογίων γυναικῶν Κινέζων, τὰς ὁποίας ὁ συγγραφεὺς κατὰ μίμησιν τῆς Λιάνας καὶ τῆς Βέρσας θὰ μᾶς παρουσίαζε λόγῳ τῆς ἐλκυστικῆς δόξης τοῦ Μανδαρίνου Γιαννίρη ***ὀλίγον τι ἐγκύους***.

Ἀλλ' ἂν συμπληρώνοντες τὴν ἄνω ὑπόθεσιν φαντασθῶμεν τὸν κ. Ψυχάρην μεταβαίνοντα παιδιόθεν οὐχὶ εἰς Παρισίους, ἀλλ' εἰς τὸ Πεκῖνον, ἐγκαθιστάμενον ἐκεῖ, συγχρωτιζόμενον μὲ τοὺς Μανδαρίνους, γινόμενον γαμβρὸν ἑνὸς ἐξ αὐτῶν καὶ διατηροῦντα τὸν ἐθνισμὸν μὲ τὴν βαμβακερὴν κλωστὴν τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, τότε ἀλλάσσει ἡ ὑπόθεσις. Ὁ κ. Ψυχάρης συνεπὴς εἰς τὴν λογικήν του, ἥτις ἐξεκόλαψε τὸ ὄνειρο τοῦ Γιαννίρη, θὰ μᾶς ἐφιλοδώρει τὴν αὐτὴν συγγραφήν, μεταβαλλομένης μόνης τῆς σκηνογραφίας. Τὸ Πεκῖνον καὶ οἱ Κινέζοι θ' ἀντικαθίστων τοὺς Παρισίους καὶ τοὺς Γάλλους καὶ θὰ ἐξυμνεῖτο ἡ ψυχὴ τῆς Ρωμιοσύνης κινεζικώτατα, ὅπως τώρα κατ' οὐσίαν ἐξυμνήθη γαλλικώτατα.

Ὁ Ροΐδης, ὁ τὴν εὐφυΐαν μετὰ τῆς λογικῆς δυνάμεως καὶ τῆς καλλιεπείας ἄριστα συνδυάσας ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλλη-

νικῇ φιλολογίᾳ, ὁσάκις ἔβλεπεν ἔργον τι, ὅπου ὁ *σκοπὸς* καὶ ἡ *ἐκτέλεσις* ἀμοιβαίως ἀνταναιροῦνται, συνείθιζε τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ παραλογισμοῦ ν' ἀποκαλῇ ***σκορδαλιὰ*** χωρὶς ***σκόρδο.*** Τοιαύτην μᾶς προσέφερε καὶ ὁ Ψυχάρης, φανταζόμενος ὅτι ψάλλει τὴν Ρωμιοσύνην ἐκεῖ ποῦ δὲν ὑπάρχει, ἀφ' οὗ δὲν αἰσθανόμεθα κἂν τὴν μυρωδιά της.

Πῶς ὁ κ. Ψυχάρης, ἀνὴρ πολλῆς παιδείας, γνώστης πολλῶν φιλολογιῶν, μὲ πνεῦμα τεῖνον εἰς φιλοσοφικὰς καὶ ψυχολογικὰς παρατηρήσεις, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς προκειμένης συγγραφῆς του, καὶ ζῶν καὶ μορφωθεὶς εἰς ἀτμόσφαιραν φωτεινὴν καὶ διαυγῆ τῆς γαλλικῆς διανοίας, μὴ ἀνεχομένης εὐκόλως τὰς ἀντιφάσεις καὶ τοὺς παραλογισμούς, πῶς ὑπέπεσεν εἰς τόσον θεμελιῶδες καὶ ἀσυγχώρητον σφάλμα;

Θὰ ὑπάρχῃ κάποιος λόγος. Δὲν μᾶς τὸ λέγει ὁ ἴδιος, ἀλλὰ τὸν εὑρίσκομεν εὔκολα. Τὸν ἔψαλεν ἤδη πρὸ αἰώνων ὁ Ἀνακρέων εἰς ἓν ᾆσμά του, καὶ τὸν γνωρίζει ὁ κόσμος ὅλος. «Θέλω λέγειν Ἀτρείδας, θέλω δὲ Κάδμον ᾄδειν ἁ βάρβιτος δὲ χορδαῖς ἔρωτα μοῦνον ἠχεῖ . . . *Χαίροιτε λοιπὸν ἡμῖν ἥρωες ἡ λύρα γὰρ μόνους ἔρωτας ᾄδει*».

Καὶ αἱ χορδαὶ τῆς λύρας τοῦ Ψυχάρη, ἐν ᾧ κρούονται μὲ πρόθεσιν νὰ ἐξυμνηθῇ ὁ Ἀτρείδης ἢ ὁ Κάδμος τῆς Ρωμιοσύνης, ἠχολογοῦν μόνον τὸν ἔρωτα, ὄχι ὅμως ἐκεῖνον ποῦ ἐμπνέει τὸ αἰώνιον θῆλυ εἰς τὸν Ἀνακρέοντα, ἀλλ' ἐκεῖνον ποῦ ἐμπνέει ὁ ἴδιος εἰς τὸν ἑαυτόν του, τὸν ἔρωτα τοῦ ***ἐγώ.*** Μέρος τοῦ ***ὑποκειμένου*** του μετατρέπει εἰς ***ἀντικείμενον,*** καὶ μὲ τὸ περίσσευμα τοῦ πρώτου λατρεύει τὸ δεύτερον.

Τρίτην ἤδη φορὰν συλλαμβάνεται ἐπ' αὐτοφώρῳ ὁ κ. Ψυχάρης ρέπων ὁρμεμφύτως πρὸς ὅ,τι εἶνε *ἀνάποδον*. Τὴν πρώτην συνελήφθη, ὅταν τὸν πρόλογον καὶ τὴν ἐπίκλησιν τῆς Μούσης ἐκρέμασεν ὡς οὐρὰν εἰς τὰ ὀπίσθια τοῦ βιβλίου· τὴν δευτέραν, ὅταν ἐφαντάσθη (ἂν εἶνε δυνατόν!!) ἐντὸς τῶν

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Παρισίων μὲ γαλλικὰ ἤθη, ἔθιμα, πρόσωπα, γράμματα καὶ ἰδανικὰ νὰ δοξάσῃ . . . τὴν Ρωμιοσύνην ! !

Διὰ τὸν ἑαυτόν του ἐφαρμόζεται κατὰ γράμμα ὅ,τι εἶπε χαρακτηρίζων ἓν ἐκ τῶν προσώπων τοῦ μυθιστορήματος, τὸν Χόλβον : «Χαμπάρι γιὰ τίποτε δὲν εἶχε· γιατὶ ὁ Χόλβος κοίταζε καὶ λάτρευε τὸν Χόλβο μονάχα,, μὲ τρόπο ποῦ δὲν ἄδειαζεν ὁ δύστυχος νἄχῃ τὸ νοῦ του κι᾽ ἀλλοῦ». Πράγματι, ὁ κ. Ψυχάρης δὲν ἀδειάζει νὰ ἔχῃ τὸν νοῦν του ἀλλοῦ. Ὡς ὁ Νάρκισσος ὁ κατοπτριζόμενος εἰς τὰ νερὰ τῆς λίμνης, βλέπει καὶ αὐτὸς πάντοτε καὶ θαυμάζει τὴν μορφήν του. Καὶ μὲ τὸν *ἐγωϊσμόν του τὸν ὑπερτροφικὸν* ἐγέμισεν ὅλον τὸ βιβλίον, ὅπου μέγας μεγαλωστὶ ἐξηπλώθη εἰς ὅλας τὰς σελίδας μὲ τόσην ἀδιακρισίαν, ὥστε δὲν ἀφῆκε τόπον νὰ καθήσῃ ἄλλος ἥρως ἐκτὸς τοῦ Ψυχάρη καὶ ἄλλη Ρωμιοσύνη ἐκτὸς τῆς Ψυχαρικῆς.

Ὁ συγγραφεὺς ἐννοεῖ νὰ παίξῃ ὁ ἴδιος τὸ πρόσωπον τοῦ ἥρωος Γιαννίρη καὶ τὸ παίζει διὰ τῆς μεθόδου τῆς *αὐτοβιογραφίας*, φορῶν κοθόρνους διὰ νὰ φανῇ ὑψηλότερος εἰς τὸ ἀνάστημα καὶ εἰς τὰ ἰδανικά του τὰ ἀτομικά, ἀλλ᾽ ὄχι προσωπεῖον. Ὁ ἐγωϊσμός του δὲν καταδέχεται νὰ καλύπτηται ὑπὸ προσωπίδα, ἀξιῶν αὐτὸς νὰ καλύπτῃ τὰ πάντα καὶ ν᾽ ἀναμιγνύεται κατὰ τρόπον πρωτοφανῆ εἰς τὴν δρᾶσιν τῶν προσώπων τοῦ μυθιστορήματος. Ἡ ἀνάμιξις αὕτη κάμνει, ὡς θὰ ἴδωμεν, τὴν μὲν δρᾶσιν ὅλως μηδαμινήν, τὰ δὲ πρόσωπα νευρόσπαστα κινούμενα σπασμωδικῶς καὶ ὅπως τύχῃ, πομφολυγώδη, ἀνίκανα νὰ δείξουν ὅτι ζοῦν ἰδικήν των ζωὴν καὶ κινήσουν τὸ ἐνδιαφέρον, τὴν συμπάθειαν ἢ τὴν ἀντιπάθειάν μας. Τοῦτο βέβαια ἐννοεῖ καὶ ὁ κ. Παλαμᾶς, ἀποσιωπῶν ὅμως τὸ κύριον αἴτιον τοῦ κακοῦ, τὸν ἀκόλαστον ἐγωϊσμόν, ὅταν λέγῃ : «Κάθε λογῆς χαρακτῆρες καὶ κάθε λογῆς ζωγραφιὲς περνοῦν μπροστά μας καὶ λυώνουν σὰν

ἀφροὶ καὶ σβύνουν σὰ φυσσαλίδες, μόλις πρὸς αὐτὲς ἁπλώνουμε τὰ χέρια»· μολονότι πρὸς τοιαῦτα ἀχαρακτήριστα καὶ ἄψυχα πρόσωπα ὤφειλε μᾶλλον ὁ κ. Παλαμᾶς νὰ δείξῃ τὰς παλάμας του.

Δ΄.

Ὅτι διὰ τοῦ Γιαννίρη αὐτοβιογραφεῖται ὁ κ. Ψυχάρης εἶναι κατάδηλον. Ὑπεδείξαμεν ἤδη ὅτι εἰς τὰς μεγάλας γραμμὰς τῆς καταγωγῆς καὶ τῶν οἰκογενειακῶν του ἀναμνήσεων, τῆς ἐν Παρισίοις παιδεύσεως καὶ ἐγκαταστάσεώς του, τῶν ἐκεῖ σχέσεων καὶ τῶν πόθων του, ἡ ἀντιγραφὴ εἶναι τελεία, ἀναφαίνεται δὲ καὶ εἰς πολλὰ σημεῖα δευτερεύοντα. Τόσον μάλιστα ἐπιδιώκει τὴν συνταύτισίν του μετὰ τοῦ Γιαννίρη, ὥστε καὶ ὅταν ὑπάρχῃ μυθοπλαστικὴ ἀνάγκη, δὲν ἐπινοεῖ κἄτι, ἀλλὰ προτιμᾷ ν' ἀντιγράψῃ τὰς ἀτομικάς του ἀναμνήσεις, ἀδιαφορῶν διὰ τὰς ἀντιφάσεις καὶ τὰ ἀσυμβίβαστα. Ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου παρίσταται ὁ Γιαννίρης ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του πωλήσας μερικὰ κτήματα μετέβη εἰς Γαλλίαν· ἄρα θὰ εἶχεν ἡλικίαν ἄνω τῶν 20 ἐτῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ψυχάρης δεκαετὴς ὢν μετέβη εἰς Παρισίους καὶ μετὰ 30-32 ἔτη ἐπανεῖδε τὰ ἐρείπια τῆς προγονικῆς ἐπαύλεως ἐν Πριγκήπῳ, τὰ γεγονότα αὐτὰ μετὰ τῶν παρομαρτούντων αἰσθημάτων ἀποδίδονται (σελ. 249) ἀπαράλλακτα εἰς τὸν Γιαννίρην, ὅστις φαίνεται ἐδῶ ὅτι ἦτο δεκαετὲς παιδίον καὶ ὄχι νεανίας, ὅταν ἀπῆλθεν εἰς Παρισίους.

Ἄλλως τε, ἀφελῶς ὁμολογεῖται ὅτι αἱ ψυχαὶ τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ ἥρωος συνταυτίζονται. Ὁ κ. Ψυχάρης λέγει (σελ. 283) ὅτι ἐγνωρίζετο παιδιόθεν μὲ τὸν Γιαννίρην καὶ ὅταν ἦλθεν αὐτὸς εἰς τὸ Νησὶ (Πρίγκηπον) ἐπανέλαβε τὰς σχέσεις καὶ συνωμίλουν συχνά: «Ἐγὼ τὸν καταλάβαινα καὶ νὰ μὴν πολυμιλοῦσε. Ἐννοιωθα κατὰ τὸ φυσικό μου πῶς

ὅσο περισσότερο καθόμουνα μαζῆ του, τόσο περισσότερο γινόμουνα καὶ 'γὼ Γιαννίρης 'μέρα τὴ 'μέρα».

Γιαννίρης λοιπὸν ἔγεινεν ὁ Ψυχάρης. Αὐτὸ δὰ τὸ βλέπομεν καὶ ἂν δὲν μᾶς τὸ ἔλεγε. Βιογράφος ὅμως καὶ ἐγκωμιαστὴς μένει πάλιν ὁ Ψυχάρης, καθ' ὃν τρόπον ἕνας ζωγράφος τῇ βοηθείᾳ τοῦ καθρέπτου εἰκονίζει ἑαυτὸν νεανικώτερον καί, ἐὰν ἦναι τυχὸν φαλακρός, μαλλιαρώτερον, καὶ ἐὰν ἦναι ὠχρός, μὲ χρώματα ζωηρότερα, καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει ὡραιότερον διὰ νὰ κρεμάσῃ τὴν αὐταρέσκειάν του εἰς αἴθουσαν πινακοθήκης.

'Αλλ' ἕκαστος βέβαια θὰ ἐρωτᾷ μετ' ἐκπλήξεως : «Καὶ δὲν ἠδύνατο ὁ κ. Ψυχάρης νὰ πλάσῃ διὰ τῆς φαντασίας του ἄλλον ἥρωα ;» Κάπου (σελ. 256) ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος ὅτι τοῦ *λείπει πρωτοτυπία*. Ἡ ἔλλειψις πρωτοτυπίας ἄγει κατ' ἀνάγκην εἰς ἀντιγραφήν. 'Αλλὰ καὶ πάλιν γίνεται ἡ ἐρώτησις : Διατί ν' ἀντιγράψῃ ἑαυτὸν καὶ ὄχι ἄλλους ; Εἰς τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν ἀπαντῶμεν ἀνενδοιάστως ὅτι ὁ κ. Ψυχάρης ἐζήτησεν, ἀλλὰ καθ' ὅλην τὴν Ρωμιοσύνην δὲν εὗρῆκεν ἄλλον καλλίτερον ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του ! Καὶ ἔτσι αὐτὸς ἔγεινε τὸ πρότυπον τοῦ Ρωμιοῦ καὶ ὁ πρωτοτυπώτερος Ρωμιὸς ἐξ ἀντιγραφῆς διὰ τῆς μεθόδου τοῦ καθρέπτου.

Ὁ κ. Ψυχάρης αὐτεπαινούμενος καὶ αὐτοθαυμαζόμενος δι' ὅλης τῆς συγγραφῆς, προβάλλων τὸ ἄτομόν του μὲ τὰς γενικὰς γραμμὰς τῶν βιοτικῶν περιπετειῶν καὶ τῶν πόθων του ὡς τὸ ρωμέϊκον ἰδανικὸν δὲν φοβεῖται τὸ γελοῖον, οὔτε συλλογίζεται ὁ τοὺς ἄλλους ψυχολογῶν ὅτι κατὰ γνωστὴν ψυχολογικὴν ἀλήθειαν ὁ ἐξαίρων ἑαυτὸν καὶ περιαυτολογῶν γίνεται ὀχληρὸς καὶ συγκομίζει ἀντιπαθείας καὶ ἀπέχθειαν· «ὃ φύσει πᾶσιν ἀνθρώποις ὑπάρχει . . . τοῖς ἐπαινοῦσιν ἑαυτοὺς ἄχθεσθαι».

Ὁ Δημοσθένης ἐκφέρων τὴν σκέψιν αὐτὴν ἐγνώριζε πόσον

ἐμειονέκτει ἀπέναντι ἀντιπάλου λοιδοροῦντος, κατηγοροῦντος καὶ διὰ τοῦτο ἡδέως ἀκουομένου· ἀλλ᾽ εἶχε τὴν δικαιολογίαν ὅτι ἠναγκάζετο εἰς περιαυτολογίαν ἀμυνόμενος κατὰ διαβολῶν καὶ στρεβλώσεων τῆς ἀληθείας. Ἐδῶ ποῖος ἠνάγκασε τὸν κ. Ψυχάρην νὰ προτιμήσῃ τὸ ἰδικόν του εἴδωλον ὡς πρότυπον ἥρωος, νὰ τὸ ὑψώσῃ ἐπὶ στυλοβάτου καὶ νὰ τὸ ἐξυμνήσῃ ;

Διότι ὁ Ψυχάρης παιδιόθεν ἐγκατέστη εἰς Παρισίους καὶ ἔγεινε γνωστὸς μεταξὺ τῶν Γάλλων λογίων ἢ διότι διωρίσθη Καθηγητὴς καὶ φιλοδοξεῖ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Πανακαδήμιον, ἔπεται ἄρα ὅτι τὸ ἰδανικὸν τῆς δόξης καταντᾷ διὰ τὸν Ρωμιὸν νὰ γίνεται Παρισινός, ν᾽ ἀκολουθῇ τὰ ἴχνη καὶ νὰ στενάζῃ τοὺς πόθους τοῦ Γιαννίρη Ψυχάρη ;

Ἐὰν τοὐλάχιστον προσέθετεν εἰς τοὺς τίτλους τοῦ Γιαννίρη καὶ ἓν δίπλωμα αἱρεσιάρχου τῆς γλώσσης, θὰ τὸν συνεκράτει κἄτως εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν πατρίδα. Ἀλλὰ τὴν ἰδιότητα τοῦ αἱρεσιάρχου δὲν δ ινείζει ὁ κ. Ψυχάρης εἰς κανένα, ὄχι τόσον ἀπὸ φόβον μήπως φανῇ χονδροειδῶς τελεία ἡ αὐτοβιογραφία, ὅσον ἀπὸ ζηλοτυπίαν, μήπως τὸ μοναδικὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ προνόμιον τοῦ γλωσσικοῦ αἱρεσιάρχου συμμερισθῇ ὂν ἄλλο, ἔστω καὶ δημιούργημά του. Τοιούτου εἴδους ἀστειότητα, νὰ ἰδῇ τουτέστι τὸ σκῆπτρόν του εἰς χεῖρας ἄλλου, δὲν ἀνέχεται οὔτε κατὰ φαντασίαν.

Πλὴν αὐτῆς καὶ ἑτέραν ἀνομοιότητα μεταξὺ προτύπου καὶ ἀντιγράφου ἀνακαλύπτομεν, τὴν ἑξῆς : Ὁ Γιαννίρης δοξασθεὶς ὡς Γάλλος λογοτέχνης, δὲν ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ δοξασθῇ καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ λογοτεχνίᾳ, οὔτε κἂν ἀποπειρᾶται νὰ συγγράψῃ ἑλληνιστί, ὅταν ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τὸν βλέπομεν ὁμιλοῦντα ὄχι ὅμως καὶ γράφοντα Ἑλληνικά. Εἰς τοῦτο πολὺ ὀρθῶς καὶ μὲ ἀλήθειαν ψυχολογικὴν *ἀσυνείδητον* ὁ Ψυχάρης δὲν τὸν ἐξομοιώνει πρὸς ἑαυτὸν οὔτε

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοῦ δανείζει τὴν ἀτομικήν του μεγαλοφυΐαν, διὰ νὰ μᾶς τὸν δείξῃ γράφοντα ἀριστουργήματα εἰς τὴν μητρικήν του γλῶσσαν.

Εἰς τοὺς λογοτέχνας ἐλλείπει πολλάκις ἡ συνείδησις τοῦ λόγου, δι' ὃν ὁ ἥρως των ἐν ὡρισμένῃ περιστάσει φέρεται πράττων ἢ λέγων οὕτω καὶ ὄχι ἄλλως. Ἡ κριτικὴ ἔρχεται κατόπιν καὶ περίεργος πάντοτε καὶ μὲ τὴν συνήθη πολυπραγμοσύνην της, ἀφοῦ ἀνασκάψῃ, ἀναλύσῃ καὶ διυλίσῃ, μᾶς ἀποκαλύπτει καλλονὰς τέως ἀοράτους καὶ λόγους ἀφανεῖς καὶ ἀπόκρυφα ψυχολογικὰ ἐλατήρια, ποῦ δὲν εἶχον κἂν περάσει ἀπὸ τὸν νοῦν τοῦ συγγραφέως.

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου πᾶς κριτικὸς δύναται μετὰ πεποιθήσεως νὰ βεβαιώσῃ ὅτι ὁ Ψυχάρης, οὔτε κατὰ διάνοιαν ἐσκέφθη διὰ τὸ φύσει ἀδύνατον τοῦ πράγματος, ὅτι ὁ ἐκγαλλισθεὶς Γιαννίρης ἠδύνατο νὰ συγγράψῃ ἑλληνιστί· ἀπόδειξις δὲ τούτου εἶναι ὅτι τὸν παρουσιάζει ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἀπηλλαγμένον ἀπὸ πάντα κνισμὸν φιλοδοξίας διὰ τὴν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν. Ἐδῶ ἐνήργησεν ὁ συγγραφεύς, ὅπως ἐνεργεῖ καὶ ἡ φύσις. Ἔδειξε τὸ φαινόμενον χωρὶς νὰ μᾶς εἴπῃ τὸν λόγον τοῦ φαινομένου.

Ἀλλὰ προκειμένου περὶ τοῦ ἀτόμου του ἀλλάζουν τὰ πράγματα. Ὁ κ. Ψυχάρης σκέπτεται καὶ πάλιν ἀνάποδα. Καὶ εἶναι τετάρτη φορά.

Προβάλλει τὴν ἀξίωσιν ὅτι καὶ αὐτός, καίτοι Παρισινὸς λόγιος, εἶναι ἱκανὸς ὄχι μόνον νὰ συγγράψῃ ρωμέϊκα, ἀλλὰ καὶ νὰ κοσμῇ τὴν φιλολογίαν μας μὲ ἔργα ἀθάνατα, ἔργα *ποῦ θὰ ζήσουν*. Δὲν τὸν μέλλει δὲ ἂν ἡ ἀξίωσίς του αὕτη προσκρούῃ εἰς τὴν κοινὴν ἀντίληψιν τῶν κοινῶν βροτῶν καὶ ἂν ἀντίκηται πρὸς τὸ ἀσυνειδήτως δοθὲν παρὰ τοῦ ἰδίου παράδειγμα τοῦ Γιαννίρη, καὶ πρὸς ἕτερον παράδειγμα ζωντανὸν τοῦ *Jean Moréas*, ὅστις, κατέχων σήμερον διαπρεπῆ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

θέσιν εἰς τὸν Γαλλικὸν Παρνασσόν, ὁμολογεῖ ὅτι δὲν εἶναι πλέον ἱκανὸς νὰ γράψῃ εὔμορφα, οὔτε ἓν τετράστιχον ἑλληνιστί. Καὶ ὁ Μωρέας εἶχε δημοσιεύσει τομίδιον ἑλληνικῶν ποιημάτων καὶ δὲν ἦτο δεκαετὲς παιδίον ὅταν ἀποκατέστη εἰς Παρισίους.

Ποῖον τὸ αἴτιον τόσον συστηματικῶν τοῦ Ψυχάρη ἀντιθέσεων πρὸς πᾶν ὅ,τι ἐπιτάσσει ἡ φύσις καὶ ὁ κοινὸς νοῦς;

Τὸ ***Ἐγώ,*** τὸ τερατωδῶς ἐξωγκωμένον ***Ἐγὼ*** τοῦ Ψυχάρη ὡς συγγραφέως. Ὅμοιόν του δὲν ἀπαντᾶται, νομίζομεν, εἰς οὐδὲν φιλολογικὸν ἔργον μὲ τόσην ἔντασιν καὶ τόσους ποικίλους τρόπους ἐμφανίσεως.

Ἀγνοοῦμεν πόσας μορφὰς ἐνσαρκώσεως ἔχει ὁ Βισνοῦ, ἡ θεότης τῶν Ἰνδῶν. Τὸ Ἐγὼ τοῦ Ψυχάρη ἔχει ἕξ. Ὅτι δὲ ὁ ἐγωϊσμὸς εἶναι ἡ θεότης τοῦ Ψυχάρη, μᾶς τὸ λέγει ὁ ἴδιος (σελ. 386): «Ποῖος εἶνε ὁ θεὸς τοῦ Γιαννίρη; ὁ ἴδιος ὁ Γιαννίρης».

1). Πρώτη μορφὴ ἐνσαρκώσεως εἶναι ἡ *αὐτοβιογραφία*. Περὶ αὐτῆς εἴπομεν ἤδη. Ὁ *Pierre Loti*, ὁ ὑποκειμενικώτερος ὅλων τῶν συγχρόνων λογογράφων, ὅστις διὰ τὸ ὑπερευαίσθητον μεταποιεῖ εἰς αἴσθημα πᾶσαν διὰ τῶν αἰσθήσεων ἐντύπωσιν καὶ συνειθίζει νὰ χρωματίζῃ αἰσθηματικῶς καὶ αὐτὴν τὴν κίνησιν τῆς διανοίας, αὐτοβιογραφεῖται εἰς μερικὰ ἔργα του *(Aziyadé, Mariage de Loti)*· ἀλλὰ ποία διαφορὰ μεταξὺ τῆς ἀλαζονικωτάτης προθέσεως τοῦ Ψυχάρη, δοξολογοῦντος καὶ ὑπερυψοῦντος ἑαυτόν, καὶ τῆς τοῦ Λοτῆ, ἐξαίροντος καὶ θαυμασίως ζωγραφοῦντος μακρινὰς χώρας καὶ ξένας φυλὰς ἕνεκα τῆς ἀγάπης του πρὸς τὸν *ἐξωτισμόν!* Τὸ ἐκ τῆς ἐλαφρᾶς ἄλλως αὐτοβιογραφίας μειονέκτημα ἐξαγοράζεται διὰ τοῦ θελκτικοῦ καὶ ἐπαγωγοῦ ὕφους, ἐν ᾧ ὁ κ. Ψυχάρης εἰς τὸ θεμελιῶδες ἁμάρτημα προσθέτει σωρείαν ἀνομημάτων ἕνεκα τῆς ἐλεεινότητος τοῦ ὕφους του.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

2). Δευτέρα μορφὴ εἶναι ἡ συχνοτάτη εἰς τοὺς ἀναγνώστας ἐμφάνισις τοῦ συγγραφέως δι' ἀποστροφῶν παραδοξοτάτων. Ὁτὲ μὲν λαμβάνει στάσιν ἀνωτέρου πρὸς κατωτέρους καὶ τοὺς ἀποκαλεῖ *παιδιά, παιδάκια μου* ἢ *μπρὲ παιδιά*. «Ἀληθινὰ εἶναι αὐτὰ ποῦ σᾶς λέω, παιδιά, καὶ συνέβησαν ἔτσι . . . Ἔχετε ἄδικο, παιδιά, νὰ μὴν ἀγαπᾶτε τοὺς ὄβριούς . . . Πρόσεξε καὶ θὰ τὸ καταλάβῃς . . . Παιδιά, μὲ τὰ σωστά μου σᾶς τὰ λέω». Ἄλλοτε μὲ τόνον ἁβρότερον προσαγορεύει τὸν ἀναγνώστην «φίλε μου . . . ἀδερφέ, καλέ . . . κτλ.». Ἀλλὰ συνηθέστερον προτιμᾷ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ὕφος γραίας καὶ φλυάρου παραμάννας (ἤ, κατὰ Παλαμᾶν, τὸ ὕφος τοῦ παραμυθιοῦ ποῦ διηγεῖται μία γρηὰ 'ς τὰ παιδιά της) καὶ ἐκ τῆς πλουσιωτάτης συλλογῆς του ἐγκατασπείρει ποικιλώτατα ἐπιφωνήματα, ὧν δείγματα ὀλίγα παραθέτομεν: «Ματάκια μου, ψυχή μου. Μὰ τὴ ζωή μου. Τί τὰ θές. Ἀμὲ τί; Πές μου νὰ σὲ χαρῶ. Καλὲ τί λόγος; Ποῦ νὰ πῇς; Χωρατεύεις; Μὰ τί πειράζει; Δηλαδὴ νὰ μὴ τὰ μασοῦμε. Κατάλαβες; Τὴ δουλειά σου κ' ἔννοια σου. Καὶ πῶς γίνεται θὰ μοῦ πῇς ἐσὺ τώρα; Καὶ σὰν τί γύρευε ρωτᾷς· μάθε το καὶ τοῦτο, ἀφοῦ τὸ ζητᾷς. Ἄκοῦς ἐκεῖ; Μὴ σὲ μέλλει. Ἔτσι θαρρεῖς! Δὲν τὸ εἶπα σωστά. Ἕνα, ἕνα πρέπει νὰ τὰ ποῦμε. Αἴ, ὄχι δὰ πιά, δὲ γίνεται. Ἄχ, τί κάθουμαι καὶ λέω! Νὰ ποῦμε τώρα ἀλήθεια. Νὰ μὴ λέμε δὰ καὶ κάθε τόσο πῶς ὁ Γιαννίρης ἦταν ἕνας κατσούφης καὶ νὰ βγάζουμε ὅλο 'ς τὴ μέση τὰ μαχμουρλούκιά του, θὰ τὸν ἀδικήσουμε κτλ.».

Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ἀσυναισθήτως εἴτε ἐκ τῆς ὑπερόχου ἰδέας περὶ τῆς ἀτομικότητός του, εἴτε ἐκ τῆς ἀπομιμήσεως τοῦ ὕφους φλυάρου παραμάννας, ὀνομάζει, καὶ ὅταν ἀπροσώπως διηγεῖται, *παιδὶ* ἢ *τὸ παιδὶ* οὐ μόνον τὸν Γιαννίρην, ἀλλὰ καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ πρόσωπα τοῦ μυθιστορήματος, ἄρρενα καὶ θήλεα ἀδιακρίτως, δηλαδὴ συγγραφεῖς, καθηγη-

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τάς, ποιητάς, ἀκαδημαϊκούς, ὑπουργούς, τὴν Βέρσαν, τὴν Λιάναν, τὴν Μυριάνναν.

Ἅμα ὅμως συγκινῆται καὶ θέλῃ νὰ συγκινήσῃ, εὐθὺς ἡ ἀπρόσωπος διήγησις διακόπτεται, ἐμφανίζεται ὁ Ψυχάρης καὶ λέγει: «Θἀποθνήσκανε μοναχά τους τὰ ***παιδιά μου*** τὰ ***χαριτωμένα***, τὰ ***χαριτωμένα μου παιδιά***», ἢ ἀναφωνεῖ: «*Ἄχ! ψυχή μου*». Δύσκολον βέβαια μὲ τοιαύτας αἰφνιδίους μετεμφιέσεις καὶ βιαστικὰς τρυφερότητας νὰ μεταδοθῇ ἡ συγκίνησις εἰς τοὺς ἀναγνώστας. Οὔτε ὁ γέλως μεταδίδεται εἰς τὸ ἀκροατήριον, ὅταν ὁ εὐφυολόγος βιάζεται νὰ γελάσῃ πρῶτος.

3). Τρίτη μορφὴ ἐνσαρκώσεως εἶναι ἡ αἰφνιδία παρουσία τοῦ Ψυχάρη μεταξὺ τῶν δρώντων προσώπων καὶ ἐνεργὸς σύμπραξις διὰ νὰ μεταδοθῇ ἴσως ἀλήθεια καὶ ζωὴ εἰς τὴν χαλαρότητα τοῦ μύθου· π. χ. ὅταν πρόκηται νὰ ταξειδεύσῃ ἡ Μυριάννα εἰς Ἀθήνας, ὡς συνοδόν της παραλαμβάνει τὸν Ψυχάρην· διότι εἰς αὐτὸν ὡς φίλον του εἶχεν ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην ὁ Γιαννίρης. Καὶ ἀπολαμβάνομεν τότε τὸ μοναδικὸν θέαμα νὰ βλέπωμεν τὸν Ψυχάρην ὡς ***Τριμούτριον***, ὑπὸ τρεῖς μορφὰς καὶ ὑποστάσεις συγχρόνως, δηλαδὴ ὡς συγγραφέα διηγούμενον, ὡς αὐτοβιογραφούμενον Γιαννίρην καὶ ὡς πρόσωπον τοῦ μυθιστορήματος μὲ σάρκας καὶ ὀστᾶ, ἀπαραλλάκτως ὅπως οἱ Ἰνδοὶ τὸ ***Τριμούτριον*** μὲ τὸν Βισνοῦ, τὸν Βράχμα καὶ τὸν Σίβα.

4). Ὁ τέταρτος τρόπος ἐνσαρκώσεως συνίσταται εἰς τὴν περιοδικὴν ἐμφάνισιν τοῦ συγγραφέως ὅπως περιαυτολογήσῃ διὰ κανενὸς μονολόγου. Ὁ κ. Ψυχάρης αἰσθάνεται διαρκῆ κνισμὸν περιαυτολογίας καὶ εὑρίσκει πολλὰς μεθόδους διὰ νὰ τὴν ἐκφράσῃ πλαγίως. Ἀλλ᾽ ὅταν ἡ φαγοῦρα τὸν καταλάβῃ ἐντονωτέρα, προτιμᾷ τὴν εὐθεῖαν μέθοδον νὰ ξυθῇ μόνος του καὶ τότε λέγει τὸν μονόλογόν του. Προδήλως αἰσθάνεται τότε μεγαλειτέραν ἡδονὴν παρὰ ἐὰν ἐξύετο παρ᾽ ἄλλου, δηλαδὴ

ἐὰν ἐφαίνετο ὁμιλῶν ἄλλος ἀντ᾽ αὐτοῦ. Ὁ ἄκρατος ἐγωϊσμὸς ἔχει ὡς κορωνίδα τὸν *αὐτέπαινον*. Ὁ δὲ κ. Ψυχάρη; ἀναδείκνυται ὄντως ὑ τέροχος εἰς τὴν τέχνην τοῦ περιαυτολογεῖν, ἀνυπέρβλητος εἰς τόλμην καὶ δεινότητα.

Ἡ ἀρχαία κωμῳδία μετεχειρίσθη κάπως τὴν μέθοδον αὐτὴν δι᾽ ἀναμίξεως ὅμως εὐφυῶν σκωμμιάτων μὲ τὸ ἀττικόν της ἅλας· ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ σκώμματα εὑρίσκομεν ἰσχυρότατον τὸν λογικὸν εἱρμὸν τῶν ἰδεῶν, ἐν ᾧ ἡ μὲν λογικὴ λιποψυχεῖ μὲ τοὺς αὐτεπαίνους τοῦ κ. Ψυχάρη, τὸ δὲ ἅλας λείπει ὅλως διόλου καὶ ἐδῶ καὶ ἐν γένει εἰς πᾶσαν σελίδα τῆς συγγραφῆς. Ὅταν π. χ. ὁ Ἀριστοφάνης κληρωθεὶς πρῶτος εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐσκέφθη ὅτι θὰ μειονεκτήσῃ ἀπέναντι τῶν συναγωνιστῶν λόγῳ ὅτι ἡ διδαχθησομένη τελευταία κωμῳδία ζωηροτέραν θ᾽ ἀφήσῃ τὴν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς κριτάς, ἐσοφίσθη νὰ παρενείρῃ εἰς τὴν παράβασιν τοὺ χοροῦ κἄτι ἐγκωμιαστικὸν δι᾽ ἑαυτὸν καὶ διὰ τὸ ἔργον του καὶ ἀπέτεινε τὴν περίφημον ἐκείνην συμβουλὴν πρὸς τοὺς κριτάς του, οἵτινες πρῶτοι βέβαια θὰ ἐγέλασαν· «Προσέξατε νὰ μὴν ὁμοιάσετε καὶ σεῖς τὰς ἑταίρας, αἵ ὁποῖαι δίδουν πάντοτε τὴν προτίμησιν εἰς τὸν τελευταῖον ἐπισκέπτην».

Ἂς ἴδωμεν τώρα ἓν δεῖγμα αὐτεπαίνου τοῦ κ. Ψυχάρη. Προκειμένου τοῦ λόγου περὶ τῆς δόξης τῶν συγχρόνων ὁ συγγραφεὺς διηγούμενος ἰσχυρίζεται ὅτι ἐν Παρισίοις τιμοῦν καὶ προσκυνοῦν τοὺς ἐνδόξους ἄνδρας των, ἐνόσῳ ζοῦν, θανόντας ὅμως τοὺς λησμονοῦν, διότι τοὺς ἐβαρύνθησαν καὶ ζητοῦν νὰ τοὺς «ξεφορτωθοῦν». Τὸν ἰσχυρισμὸν αὐτόν, ὅστις ἄλλως τε *οὐδόλως ἀληθεύει* ἐν Γαλλίᾳ, ὅπου συχνότερα καὶ περισσότερα παρὰ εἰς ἄλλας χώρας ἐγείρονται καθ᾽ ἑκάστην ἀγάλματα εἰς τοὺς ἐνδόξους νεκρούς, ἀκολουθεῖ ἀποτόμως ἡ ἐμφάνισις τοῦ Ψυχάρη, ὅστις μονολογεῖ οὐχὶ πλέον πρὸς

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μόνους τοὺς ἀναγνώστας, ἀλλὰ διὰ τὸ σπουδαῖον τῆς ὑποθέσεως πρὸς ὅλους τοὺς Ρωμιοὺς ἐν γένει, ὡς ἔξῆς :

«Ἐσεῖς πάλε, παιδιά, μεγάλους μεγάλους, ποῦ νὰ πῇ κανείς, δὲν ἔχετε, μὰ καὶ τοὺς μικρούτσικους ποῦ ἀποχτήσατε ὅσο ζοῦνε, τοὺς βρίζετε μιὰ χαρά. Ἅμα πεθάνουνε, εἶνε θεοί, κι' ἂς εἴτανε καὶ κολοκύθια στὴ ζωή τους. Προτιμῶ τὸν τρόπο τὸ δικό σας. Μάλιστα νὰ μὴν σᾶς τὸ βαστῶ καὶ κρυφό, οἱ βρισιὲς ποῦ ἀξιώθηκα ν' ἀκούσω ἀπὸ τὸ στόμα σας μοῦ δίνουνε θάρρος. Τώρα ποὺ τὶς ἀκούω κάθε μέρα θὰ πεθάνω ἥσυχος. Μὰ τί τάχατες ; Μόνο γιὰ τὶς βρισιές σας εἶνε ὁ λόγος μου ; Ὄχι βέβαια. Κάθε φορὰ ποῦ μοῦ κέψετε καμμιὰ ***ψεφτιά,*** ποῦ μοῦ φερθῆτε ἢ ***ἀνόητα*** ἢ ***ἀχρεῖα*** τὸ κάτω-κάτω χαίρομαι. Ξέρω τί θὰ μοῦ κάμετε κατόπι καὶ κοιμοῦμαι λαμπρά».

Ὁ κ. Ψυχάρης εἶνε βεβαιότατος καὶ διὰ τὴν δόξαν του σήμερον καὶ διὰ τὸν ἀνδριάντα του μετὰ θάνατον· διὸ κοιμᾶται τώρα ἥσυχος καὶ θὰ κοιμηθῇ τὸν αἰώνιον ἡσυχώτερος Τὸ δὲ λογικὸν συμπέρασμα τῶν ἰδεῶν του, ὅπως γνωρίζῃ νὰ τὰς ἐκφράζῃ μὲ τὴν ἰδικήν του σαφήνειαν καὶ τὴν ἰδιόρρυθμον ἀλληλουχίαν τῶν ἐννοιῶν του, εἶνε ὅτι αἱ μὲν ὕβρεις ἀποτελοῦν τίτλον βέβαιον δόξης, οἱ δὲ ***ψεῦσται***, οἱ ***ἀνόητοι*** καὶ οἱ ***ἀχρεῖοι*** μεταξὺ τῶν Ρωμιῶν εἶνε οἱ ἐγείροντες τοὺς ἀνδριάντας μετὰ θάνατον.

Εἴμεθα λοιπὸν ἠναγκασμένοι νὰ συμφωνήσωμεν μὲ τὸν κ. Ψυχάρην, ὅστις τόσον καλὰ γνωρίζει νὰ ἐκθέτῃ τὰς ἰδέας του μὲ τὴν ἰδικήν του γλῶσσαν, ὅτι ἐάν ποτε τοῦ ἐγερθῇ ἀνδριὰς (καὶ θὰ ἐγερθῇ ἀφεύκτως κατ' ἐκεῖνον), θὰ ὀφείλῃ τὸν ἀνδριάντα εἰς τοὺς ***ψεύστας***, τοὺς ***ἀνοήτους*** καὶ τοὺς ***ἀχρείους***. Καὶ τὸν χαίρεται ἀπὸ τώρα, ὡς βλέπετε, τὸν ἀνδριάντα του.

Ἂς τὸν χαίρεται.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ε΄

5) Κατὰ τὸν πέμπτον τρόπον τῆς ἐνσαρκώσεως, τὸν καὶ συνηθέστερον, ὁ κ. Ψυχάρης διακόπτει αἰφνιδίως τὸ διηγηματικὸν σκηνῆς τινος ἢ χαρακτηρογραφίας καὶ ἰδίως τὰ πρόσωπα καθ' ἣν στιγμὴν μονολογοῦν· λαμβάνει αὐτὸς τὸν λόγον καὶ ἀποτόμως στρέφεται πρὸς αὐτά, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι σκέπτεται καὶ ψυχολογεῖ καλλίτερα ἀπὸ τὰ νευρόσπαστά του.

Καὶ ἐδῶ ἐγωϊστὴς ὁ κ. Ψυχάρης. Δὲν δίδει οὔτε καιρὸν εἰς τὰ πρόσωπα νὰ μάθουν τοὐλάχιστον διαλόγους καὶ νὰ ὁμιλοῦν διαλογικῶς μεταξύ των, οὔτε ἡσυχίαν εἰς τὸν ἀναγνώστην, ἐξαφνιζόμενον μὲ τὰς συχνὰς ἐμφανίσεις καὶ διακοπὰς τοῦ συγγραφέως. Κόπτει ὁ ἴδιος τὸ νῆμα τῆς διηγήσεως καὶ καταστρέφει πᾶσαν ἐξέλιξιν δράσεως κατὰ πᾶσαν στιγμήν, διότι οἱ μονόλογοί του, αἱ συχνόταται παρεμβάσεις καὶ αἱ ψυχολογικαὶ σκέψεις του ἀποτελοῦν διαρκῆ ***ἀντίδρασιν*** κατὰ τῆς δράσεως καὶ καθιστοῦν τὰ πρόσωπα σχεδὸν ἄφωνα, ἄνευ ἰδίας βουλήσεως, ἄνευ σκέψεων καὶ ἀχαρακτήριστα, σωστὰ δηλαδὴ νευρόσπαστα, ἐξαρτώμενα διὰ χονδροειδῶν σπάγγων ἀπὸ τὰς χεῖρας συγγραφέως, σκεπτομένου περισσότερον τὸν ἑαυτόν του παρὰ τὰ ἄθλια δημιουργήματά του.

Τὸν Γιαννίρην μονολογοῦντα περὶ τῆς πλησμονῆς τῶν ἐν Παρισίοις ἐξόχων ἀνδρῶν διακόπτει ὁ Ψυχάρης ὡς ἑξῆς (σελ. 22) : «Γιαννίρη μου καημένε, τὶ τὰ θές. Ἐδῶ δὲν εἶνε σὰ στὴν Ἀθήνα. Δὲ βλέπεις τὶ πληθυσμός ; Ἐδῶ ξέρουν τὶ θὰ πῇ κεφάλι καὶ νοῦς. Ξέρουν ποῦ μεγάλα κεφάλια δὲν γίνουνται μὲ τὴν ντουζίνα. Γιὰ [τοῦτο ν' ἄχῃ κανεὶς καὶ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λιγάκι κεφάλι (1) ἔμαθαν πῶς κάτι ἀξίζει κι᾽ αὐτό, κάτι εἶνε. Ὅπως καὶ μὲ τὶς γυναῖκες. Δὲν πρέπει νὰ εἶνε μιὰ ***τόντις*** Ἀφροδίτη γιὰ νὰ σοῦ παινέσουν τὴν ὀμορφιά της. Φτάνει καὶ μιὰ νόστιμη μυτίτσα νάχῃ, φτάνει τὰ ματάκια της κάτι νὰ γυαλίζουν, κ᾽ ἀμέσως ἀρέσει. Ἔτσι καὶ μὲ τὰ ***μυαλά***. (Ὁ Ψυχάρης τελείως ἀγνοεῖ πόσον διαφέρουν τὴν σημασίαν τὰ ***μυαλὰ*** ἀπὸ τὸ ***μυαλό)***. Τί τάχατις ; πρέπει νἄχουνε μέσα τους ἰδέες τόσες ὅσα μιλλιούνια στὴν κάσσα του ὁ μπαμπᾶς σου γιὰ νὰ τοὺς ποῦνε πλουσίους ; Ὄχι δά. Καὶ λίγος νὰ ἦνε ὁ παρᾶς, πάντα παρᾶς, καὶ μικρούτσικη ἡ φλέβα νὰ ἦνε πάντα φλέβα καὶ δὲ θὰ σοῦ τὴν καταφρονέσῃ κανένας . . . » Καὶ ἐξακολουθεῖ μὲ τὸ αὐτὸ ὕφος σειρὰ παρομοίων σκέψεων παιδαριωδῶν καὶ ἀναξίων τῆς γραφίδος καὶ ἑνὸς ἀρχαρίου.

Ἀλλαχοῦ (σελ. 186) ἐνῷ ἡ Βέρσα, μονολογοῦσα τὴν ἀντίζηλόν της Λιάναν, ἱσταμένην ἐνώπιόν της βλακωδῶς ἄφωνον, ἐξαναγκάζει νὰ ἐγκαταλείψῃ τοὺς Παρισίους καὶ τὸν Γιαννίρην, διακόπτεται ἀποτόμως ἡ σκηνή, ἐξαφανίζονται ἀμέσως τὰ πρόσωπα, καὶ πᾶσα προσδοκία τοῦ ἀναγνώστου περὶ δραματικωτέρας κἄπως πλοκῆς διαψεύδεται καὶ πάλιν. Διότι παρουσιάζεται ὁ Ψυχάρης καὶ ἀποτεινόμενος ἥκιστα ἱπποτικῶς πρὸς τὴν Λιάναν ἀρχίζει πάλιν ἕνα μονόλογον διὰ νὰ σύρῃ πρὸς ἑαυτὸν τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστου : «***Γειά σου, γειά σου***, Λιανοῦλι μου καημένο. Θὰ φύγῃς. Θὰ πᾷς νὰ καθίσῃς μακριὰ ἀπὸ τὸ λατρεμένο σου τὸ Παρίσι. Θὰ ραγίσῃ ἡ καρδιά σου, Λιανοῦλι.

---

(1). Τὰς δύο λέξεις ***λιγάκι κεφάλι*** μεταχειρίζεται ὁ μὲν Ρωμιὸς ὅταν ζητῇ ἀπὸ τὸν ξενοδόχον του ***ἀρνίσιο*** κεφάλι, ὁ δὲ Ψυχάρης ὅταν χωρὶς τὸν ξενοδόχον λαὸν θέλει νὰ εἰπῇ ***ὀλίγο μυαλὸ*** ἢ ***ὀλίγον νοῦν***· εἰς τὰ ***μεγάλα κεφάλια*** ἀντιτίθενται τὰ ***μικρὰ*** ἢ ***στενὰ κεφάλια,*** οὐδέποτε τὸ «λιγάκι κεφάλι», ὅπερ οὐδεὶς μεταχειρίζεται κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ γλωσσοπλάστου Ψυχάρη.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Τώρα ποῦ φέβγεις, σὲ λυπᾶμαι. Ἄχ κακόμοιρο παιδάκι (!) ποῦ μήτε ἀγάπησες . . . Ἄφησες φίλους, κάνεις ἄλλους. Παρηγοριέσαι . . . »

Ἡ ἐξακολούθησις εἶνε κατὰ τοῦτο ἀξιοσημείωτος, ὅτι ὁ κ. Ψυχάρης τερατωδέστερος τοῦ Πρωτέως ἀλλάσσει μορφάς, ἐπόσῳ μονολογεῖ. Γίνεται δικηγόρος τοῦ Λιβάρη, ὁμιλεῖ ἐν ὀνόματί του, συνταὐτίζεται μὲ αὐτόν, λησμονεῖ ὅτι ὡμίλει πρὸς τὴν Λιάναν, καὶ στρέφων τὰ νῶτα πρὸς αὐτὴν καὶ ἔχων ἀλλοῦ τὸν νοῦν καὶ ἀλλοῦ τὴν γλῶσσαν τελειόνει ὁπωσδήποτε τὸν μονόλογον πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ ἀναγνώστου ἀδημονοῦντος. Ἰδοὺ πῶς βαθμηδὸν μεταμορφοῦται καὶ ἀλλάσσει ὕφος καὶ πρόσωπον : « Τοῦ Λιβάρη μόνο ἔχω τὴν ἔννοια. Τί θὰ γίνῃ ὁ κακορρίζικος δίχως ἐσένα ; Μπᾶ ! Εἶνε φρόνιμος, συσταζούμενος νέος. Εἴτανε καὶ ἥσυχο ***παιδί !*** . . . Κάλλια τὴν ἡσυχία μας. Δὲν εἶχε δίκιο ; Πῶς ὅμως νὰ τὸ κατορθώσουμε κι' ἀφτό ; Νὰ φύγουμε καὶ ***μεῖς*** σὰν τὴν Λιάνα, νὰ πᾶμε ἀλλοῦ . . . Τὸ Πανεπιστήμιο ἀλήθεια δικό ***μας*** πιά, μὰ ***θέλουμε*** ν' ἀναβοῦμε ἀκόμη πιὸ ψηλά».

Ἐτελείωσεν ὁ μονόλογος ; Φεύγει ἀμέσως ὁ Ψυχάρης πρὸς τὴν θέσιν τοῦ ὑποβολέως. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν κρύπτην τοῦ ὑποβολέως συχνὰ πυκνὰ ἐγείρει τὴν κεφαλήν του, διὰ νὰ τὴν ἴδωμεν. Προσφωνεῖ ἐκεῖθεν τοὺς ἀναγνώστας καὶ ἐνίοτε τοὺς Ρωμιοὺς ὅλους, παρεμβαίνει μεταξὺ τῶν κινουμένων σκιῶν, τὰς διασκορπίζει μὲ τοὺς μονολόγους του, φιλοσοφεῖ, νουθετεῖ καὶ ἐπιπλήττει ὅσους καὶ ὅπως τύχῃ, καὶ μὲ τὰς πολλὰς διακοπὰς καὶ μεταμορφώσεις λησμονεῖ ἐπὶ τέλους καὶ αὐτὸς καὶ ὁ ἀναγνώστης ποῦ εὑρίσκονται. Τὸ νῆμα τῆς διηγήσεως διαρκῶς κόπτεται, ἀλλ' ὁ Ψυχάρης κάμνει κόμβους καὶ τὸ δένει μὲ τὴν λέξιν ***ἔξαφνα,*** ἥτις φαίνεται νὰ ἦνε ὁ καταλληλότερος σύνδεσμος διὰ τὰ ἀσυνάρτητα.

Ὁ πρωτοφανὴς αὐτὸς καὶ κωμικώτατος τρόπος τοῦ συγ-

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γράφειν εἶνε γνήσιον προϊὸν ἐγωϊσμοῦ ὑ τερδιεγερθέντος ὑπὸ κακοήθους πυρετοῦ. Ὁ κ. Ψυχάρης δὲν εἰμπορεῖ νὰ μείνῃ πολλὴν ὥραν ἥσυχος, ἀφανὴς καὶ ἀπρόσωπος. Εἰς πρώτην εὐκαιρίαν ἰδέας τινὸς ὁπωσοῦν ζωηρᾶς, δὲν βαστᾷ. Ἀρχίζει ὁ πυρετὸς καί, ὅπως τὸ θερμαινόμενον ὕδωρ πρὶν ἢ κοχλάσῃ ἀρχίζει νὰ συρίζῃ, οὕτω καὶ τὸ ὕφος τοῦ Ψυχάρη τὸ ἀπρόσωπον ἀρχίζει ν᾽ ἀλλοιοῦται καὶ νὰ συρίζῃ ***ἄχ! ἄχ!*** ἐπιφωνήματα πάθους, τὰ ὁποῖα, καίτοι ἀσυνήθη ἐν διηγήσει, συσσωρεύοντ ι ἐν τούτοις ὡς ὑδράτμοὶ καὶ καθιστοῦν δυσδιάκριτον πλέον τίς ὁ λέγων, ὁ συγγραφεὺς ἢ κανὲν ἄλλο πρόσωπον ἐξωτικόν; Ἡ σύγχυσις καὶ ἀμφιβολία παρὰ τῷ ἀναγνώστῃ δὲν διαρκεῖ πολλὰ λεπτά, διότι ἐπέρχεται ὁ βρασμὸς καὶ κοχλάζων ἐμφανίζεται ὁ Ψυχάρης μονοκόμματος πότε μὲ τοὺς μονολόγους καὶ τὰς προσφωνήσεις του, πότε μὲ τὰς περιαυτολογίας του καὶ πότε μὲ τὰς σπουδαιοφανεῖς ψυχολογικάς του παρατηρήσεις, ἐξαφανιζομένων τῶν νευροσπάστων ἀπὸ προσώπου τῆς σκηνῆς.

Ὅσοι ἀνέγνωσαν τὸ θαυμάσιον βιβλίον τοῦ Θερβάντη ἀδύνατον νὰ ἐλησμόνησαν τὸ κεφάλαιον ἐκεῖνο, ὅπου περιγράφεται ἡ ἔν τινι ξενοδοχείῳ αὐτοσχέδιος θεατρικὴ παράστασις νευροσπάστων ὑπό τινος πλανοδίου θεατρώνου. Κατ᾽ αὐτὴν παρευρέθη μετὰ τοῦ ἀχωρίστου Σάντσου Πάνσα ὁ ἱππότης τῆς Ἐλεεινῆς Μορφῆς, ὁ περίφημος Δὸν Κιχῶτος, παρακολουθῶν μὲ προσοχὴν ὁλονὲν αὔξουσαν τὴν ἐξήγησιν, ποῦ ἔδιδε διά τινος νεαροῦ ἠθοποιοῦ ὁ ἐπιδέξιος θεατρώνης κρυπτόμενος ὄπισθεν τῆς σκηνῆς καὶ παρουσιάζων δραματικῶς τὰ νευρόσπαστα. Ὁ ἠθοποιὸς αὐτός, μειράκιον ἔξυπνον, ἀφηγεῖτο καὶ συγχρόνως κρατῶν ράβδον εἰς τὴν χεῖρα ἐδείκνυεν εἰς τοὺς θεατὰς τὸ φρούριον, ὅπου ἐκρατεῖτο αἰχμάλωτος ἡ ὡραία Μελισάνδρα, ἔπειτα τὸν πατέρα της Κάρολον Μάγνον ἐρεθίζοντα τὴν φιλοτιμίαν τοῦ ἡρωϊκοῦ γαμβροῦ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

του, κατόπιν τὸν σύζυγόν της, τὸν ἀνδρεῖον ἱππότην Γαΐφερον, ὅστις ἀποφασίζει ἐπὶ τέλους τολμηρότατα νὰ τὴν λυτρώσῃ ἐκστρατεύων ἔφιππος καὶ μόνος κατὰ τοῦ φρουρίου καὶ τῆς πολυαρίθμου φρουρᾶς. Καὶ ἐξηκολούθει διηγούμενος πῶς ὁ Γαΐφερος τὴν κατεβίβασεν ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν ἐπάλξεων, πῶς τὴν ἔθεσεν ὄπισθέν του ἱππαστὶ καὶ ἤρξατο καλπάζων πρὸς τὴν πατρίδα του Γαλλίαν, πῶς ὁ φρούραρχος ἀντιληφθεὶς ἀμέσως τὴν φυγὴν τρέχει κατόπιν ἄγων πολυαρίθμους ἱππεῖς μὲ ἵππους θυμοειδεστέρους καὶ ἀελλόποδας, πῶς ὁλονὲν κερδίζει ἔδαφος, πλησιάζει τοὺς φυγάδας, πῶς ἰδού . . . Δὲν ἐπρόφθασεν ὁ ἠθοποιὸς ν' ἀποτελειώσῃ τὴν δραματικὴν σκηνὴν διωκόντων καὶ διωκομένων. Διότι ὡς ἀστραπὴ ὁ Δὸν Κιχῶτος ἐγείρεται, διασκελίζει τὰ θρανία τῶν ἀκροατῶν, ξεσπαθόνει, ὁρμᾷ πρὸς τὴν σκηνήν, φθάνει τὸν φρούραρχον καὶ τοὺς ἱππεῖς του καὶ κατακερματίζει τοῦ δυστυχοῦς θεατρώνου τὸ παράπηγμα καὶ ὅλα τὰ ξύλινα ἀνδρείκελα, μὴ ἐξαιρουμένου οὐδὲ τοῦ Καρόλου Μάγνου. Τὸ στέμμα τοῦ Καρόλου κοπὲν εἰς δύο ἔπεσε πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Δὸν Κιχώτου ζητοῦν ἔλεος.

Ὁ κ. Ψυχάρης μὲ τὸν ἐξημμένον ἐγωϊσμόν του καὶ ὁ Δὸν Κιχῶτος μὲ τὸν ἐξημμένον ἱπποτισμόν του φθάνουν εἰς τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα, καταστρέφουν ἀμφότεροι τὰ νευρόσπαστα διὰ νὰ δείξουν ἐμπράκτως τὴν προσωπικότητά των, ὁ μὲν ὡς συγγραφεύς, ὁ δὲ ὡς θερμὸς θιασώτης τοῦ πλάνητος ἱπποτισμοῦ. Ἡ ταὐτότης τῶν ἀποτελεσμάτων ἀποδεικνύει τὴν ταὐτότητα τοῦ ψυχολογικοῦ αἰτίου καὶ εἰς τοὺς δύο.

6) Ὁ ἔκτος καὶ τελευταῖος τρόπος τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ κ. Ψυχάρη παριστᾷ τὴν ***ἀποθέωσιν*** αὐτοῦ ὡς αἱρεσιάρχου, καὶ τότε οἱ λόγοι καὶ τὸ ὕφος του προδίδουν ἀσφαλῶς ὅτι κατέχεται ὑπὸ ἱερᾶς μανίας πρὸς ἐκτέλεσιν ἐντολῆς δοθείσης αὐτῷ ἄνωθεν. Δὶς συνηντήσαμεν τὸ φαινόμενον αὐτό, ἅπαξ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰς τὸν προλογοεπίλογον καὶ δεύτερον κατὰ τὴν καταστροφὴν τῆς νήσου (Πριγκήπου) διὰ σεισμοῦ, ὅτε ὅλα τὰ πρόσωπα μὲ τρόπον εὐφυέστατον κατεστράφησαν διὰ νὰ δοθῇ τέρμα εἰς τὸ μυθιστόρημα μὲ τὴν περίφημον φράσιν: «Ἀπ' ὅσους ἐγνωρίσαμε στὸ Νησί, σήμερα ζῇ μόνον ἡ θεία Πιπίκα ποῦ ἦταν φεβγάτη ἀπὸ τὸ Νησί μας, ***καὶ γὼ — ποῦ δὲν μπορεῖ ν' ἀποθάνω***». Νὰ μᾶς ζήσῃ ὁ ἀθάνατος Ψυχάρης!

Ἄλλ' ἔχομεν καὶ ἓν τρίτον δεῖγμα τοῦ Ψυχαρικοῦ δαιμονίου ἐν ἀρχῇ τοῦ 10ου κεφαλαίου. Τί πρῶτον καὶ τί ὕστατον νὰ θαυμάσῃ κἀνεὶς ἐδῶ;

Προοιμιαζόμενος ὁ κ. Ψυχάρης μὲ ταπεινοφροσύνην ἐπίπλαστον λέγει ὅτι ζῇ μὲ προστύχους καὶ ἁπλοῦς, ὅτι δὲν ἔχει πρωτοτυπίαν, ἀλλὰ χωρὶς νὰ θέλῃ παίρνει τοὺς τρόπους, τὸ ὕφος καὶ τὸ βάδισμα ἐκείνου, ποῦ συναναστρέφεται: «Ἀλλάζω κάθε πρόσωπον ποῦ θ' ἀνταμώσω· μπαίνει μέσα μου καὶ κάθεται. Πρωτοτυπία μοῦ λείπει καὶ πρέπει νὰ τ' ὁμολογήσω. ***Ἀσήμαντος*** κι' ***ἀπρόσωπος*** μὰ τὴν ἀλήθεια» Καὶ λέγει αὐτά, καθ' ἣν στιγμὴν ἀκριβῶς παύει νὰ ᾖνε ***ἀπρόσωπος*** ὁ συγγραφεύς, ἀφοῦ παρουσιάζεται καὶ ὁμιλεῖ αὐτὸς ὁ Ψυχάρης, ὁ δὲ ***ἀσήμαντος*** γίνεται ἀμέσως ὁ ***σημαντικώτερος***, ὁ ***ἐνδοξότερος***, ὁ μόνος Ρωμιός, διὰ τοῦ στόματος τοῦ ὁποίου ***ὁμιλοῦν οἱ αἰῶνες οἱ περασμένοι.***

Αἱ ἀντιφάσεις καὶ τὰ ἀνάποδα καὶ τὰ ὀξέως μωρὰ βροχηδὸν πλέον πίπτουν ἐδῶ ὡς ἀερόλιθοι ἀποσπώμενοι ἀπὸ τὴν πυρακτωμένην μᾶζαν τοῦ ψυχαρικοῦ ἐγωϊσμοῦ. Ἐν ᾧ μετριοφρόνως λαλεῖ περὶ ἐλλείψεως πρωτοτυπίας συγχρόνως ἀλαζονικώτατα ἀξιοῖ ὅτι εἶνε ἄριστος ψυχολόγος καὶ ἄριστος ζωγράφος διότι ἀντιγράφει καὶ μιμεῖται τοὺς ἄλλους τελειότατα: «Ἀλλάζω μὲ κάθε ἄνθρωπο· μπαίνει μέσα μου καὶ κάθεται». Εὐκταῖον θὰ ἦτο νὰ εἶχε τὸ τάλαντον αὐτό· διότι

θ' ἀπηλλασσόμεθα τότε ἐκεῖνος μὲν ν' ἀνάγῃ τὸ σύμπαν εἰς ἐγωκεντρικὸν σύστημα, ἡμεῖς δὲ νὰ βλέπωμεν τὸ οἰκτρὸν θέαμα συγγραφέως κηρύσσοντος τὴν ἀποθέωσίν του.

Καὶ ἐξακολουθεῖ μὲ τὸ ὕπουλον ὕφος τοῦ Ἀντωνίου εἰς τὸ γνωστὸν δρᾶμα τοῦ Σαιξπήρου : « Ἐγὼ τίποτε δὲν εἶμαι· δικές μου ἰδέες δὲν ἔχω. Αἴστημα δὲν ἔχω ποῦ νὰ ἦνε δικό μου. Πολεμῶ νὰ καταλάβω οἱ ἄλλοι τί εἶνε, τί εἶνε ὁ λαός μας, κ' ἔτσι ἀλησμονῶ καὶ τὸν ἑαφτό μου!! Ἀκούω τὶ ψιθυρίζουν τῶν ἀλλωνῶνε οἱ καρδιές, ὁ νοῦς τους τὶ λέει καὶ τὸ μεταγράφω. Νοιώθω μὲ τὰ λογικά τους, μὲ τὴν γλῶσσά τους λαλῶ . . . Βρέθηκα στὸν κόσμο γιὰ νὰ ἦμαι ***φωνὴ*** καὶ μὲ τὸ ***στόμα μου*** νὰ ***μιλᾶνε οἱ αἰῶνες οἱ περασμένοι ποὺ σώπαινε, σώπαινε τόση ὥρα ἡ ψυχὴ τῆς Ρωμιοσύνης !*** . . . »

Ἕκαστος βλέπει ὅτι ἐδῶ πλέον οὐχὶ ἕν, ἀλλὰ πολλὰ δαιμόνια εἰσορμήσαντα συνέτριψαν πᾶν ὅ,τι λογικῶς ὀρθὸν καὶ ὄρθιον εἶχεν ἀφήσει ἐκ συγκαταβάσεως ὁ προεγκατασταθεὶς ἀκόρεστος ἐγωϊσμός. Ἡ ἀνθρωπίνη λογικὴ δὲν ἔχει βεβαίως λόγον ὑπάρξεως καὶ ἤξιζε νὰ θρυμματισθῇ παρὰ τῷ Ψυχάρῃ, ἀφ' οὗ πιστεύει αὐτὸς ὅτι τοῦ ἐδόθη ἄνωθεν δύναμις ὑπεράνθρωπος, δυνάμει πληρεξουσίου, εἰς τὸ ὁποῖον παρίσταται ὁ ἴδιος ὡς ἐντολεύς, ἐντολοδόχος καὶ μάρτυς, ἐνεργῶν συνάμα καὶ ὡς συμβολαιογράφος.

ΣΤ΄

Αἰσθάνεταί τις βαθύτερον τὸ λόγιον τοῦ Πασκὰλ « *Le moi est haïssable* » μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ « ***Ὀνείρου τοῦ Γιαννίρη***», ὅπου κυριαρχεῖ, ὀργιάζει καὶ μαίνεται ὁ ἐγωϊσμὸς τοῦ συγγραφέως.

Ὁ *Lasserre*, ὅστις ἐσχάτως ἔγραψεν ὡραῖον βιβλίον περὶ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοῦ ἐν Γαλλίᾳ ρομαντισμοῦ, ἀπέδειξε διὰ σειρᾶς πυκνῶν ἐπιχειρημάτων καὶ διὰ παραδειγμάτων εἰλημμένων ἐκ τῶν κορυφαίων Γάλλων ρομαντικῶν ὅτι γνώρισμα ἰδιαίτατον καὶ χαρακτηριστικώτατον τοῦ ρομαντισμοῦ εἶνε ἡ διάσπαοις τῆς ἁρμονίας τοῦ ὅλου διὰ τοῦ χωρισμοῦ καὶ τῆς ἀντιθέσεως τοῦ *ἐγὼ* πρὸς τὸ ὅλον. Οἱ συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ τῆς Σχολῆς αὐτῆς ἐννοοῦν νὰ μεταδίδουν εἰς τὸ κοινὸν τὰ μυχιαίτατα τῶν ἀτομικῶν αἰσθημάτων καὶ σκέψεων, τὰς ἀναμνήσεις καὶ αὐτοβιογραφίας των, τὰς ἐκμυστηρεύσεις, τὰς παραδοξολογίας, τοὺς κρυφοὺς πόθους, τὰ ἀτομικὰ σχέδια καὶ πείσματά των. Ἐὰν τυχὸν ὁ ρομαντικὸς ποιητὴς συγχυσθῇ μὲ τὴν ὑπηρέτριάν του, διότι δὲν ἔφερε τὸν πρωϊνὸν καφὲ ἐγκαίρως, ἐννοεῖ τὴν δυσθυμίαν του αὐτὴν νὰ παρατάξῃ εἰς στίχους καὶ στροφάς, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν ὀφείλει ὁ κόσμος ἀναγινώσκων τὸ ποίημα νὰ μάθῃ ἀφεύκτως τὴν ἐκ τοῦ παθήματος αὐτοῦ ψυχικὴν κατάστασιν τοῦ ποιητοῦ.

Ἡ σεμνότης, ἡ αἰδημοσύνη τῶν συγγραφέων τῆς κλασικῆς σχολῆς ἐμυκτηρίσθη ὑπὸ τῶν ρομαντικῶν. Ἐν ᾧ δὲ οἱ κλασικοί, πρὸς τήρησιν τῆς ἁρμονίας καὶ τοῦ μέτρου ἐν παντὶ ὡς πρώτιστον ὅρον τοῦ εὐπρεπῶς γράφειν ἐθεώρουν τὴν ἀφάνειαν τοῦ *ἐγὼ* ὡς ἐπικινδύνου ταραξίου, ἢ τουλάχιστον τὴν αὐστηρὰν χαλιναγώγησιν τῶν ὁρμῶν του, οἱ ρομαντικοὶ τοὐναντίον, κρατοῦντες τὸ *ἐγὼ* εἰς διαρκῆ ἔκθεσιν, τὸ ἀνύψωσαν ἐπιδεικτικῶς ὑπεράνω τοῦ ὅλου, τὸ ἀντέταξαν ἀλαζωνικώτατα εἰς τὸ σύμπαν καὶ κατέστρεψαν τὴν ἁρμονίαν διὰ τῆς ἀκρατείας τῶν ἀτομικῶν παθῶν καὶ τῆς ἀμετροεπείας, ἥτις κατ᾽ ἀνάγκην ἀκολουθεῖ αὐτάς. Εἰς τὴν ἀκράτειαν καὶ τὴν σύγχυσιν, εἰς τὸ πομπῶδες καὶ τὸ ἀσύμμετρον καταλήγει μοιραίως ἡ ἀλαζονεία τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἀρίστους συγγραφεῖς τοὺς εὐμοιροῦντας φαντασίας, αἰσθηματικότητος καὶ καλλιεπείας, τὸν Σατω-

βριάνδον, τὸν Βίκτωρα Οὐγγώ, τὴν Γεωργίαν Σάνδην, τὸν Μισελὲ κτλ., πολλῷ μᾶλλον εἰς συγγραφεῖς ἥττονος ἀξίας.

Ἡ διαρκὴς αὕτη ἐπίδειξις τοῦ *ἐγὼ (montreur de soi)* ἀκολασταίνουσα παρήγαγεν ἐν τῷ ρομαντισμῷ εἰδικώτερον τὴν *φιλολογίαν τῆς* ***ἀναιδείας*** *(littérature d'impudeur)*, τὴν ***ξετσίπωτη φιλολογίαν,*** ὡς δέον νὰ μεταφρασθῇ παρ' ἡμῖν. Εἰς αὐτὴν πρέπει νὰ καταταχθῇ καὶ τὸ «*Ὄνειρον τοῦ Γιαννίρη*» μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι θὰ ἔχῃ τὰ πρωτεῖα· διότι δὲν γνωρίζομεν ἄλλον συγγραφέα διαλαλήσαντα τὸ ***ἐγώ*** του τόσον, ὅσον τὸ διελάλησεν εἰς ὅλους τοὺς τόνους διὰ τυρρηνικῆς σάλπιγγος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ βιβλίου του ὁ κ. Ψυχάρης.

Ὁ θέλων νὰ ἴδῃ ποία χωρίζει ἄβυσσος τὴν ἀναιδῶς ἐγωϊστικὴν φιλολογίαν ἀπὸ τὴν κλασικήν, ἂς ἐνθυμηθῇ τὸν Πλάτωνα, ὅστις οὐ μόνον δὲν παρίσταται μετέχων τοῦ διαλόγου ὡς πρόσωπον διαλεγόμενον, ἀλλ' οὐδὲ ἀναφέρει κἂν λέξιν περὶ ἑαυτοῦ. Δὶς μόνον, καὶ τοῦτο ἐν παρόδῳ, μνημονεύει τὸ ὄνομά του, πρῶτον ἐν τῇ Ἀπολογίᾳ καὶ δεύτερον ἐν τῷ Φαίδωνι, ἔνθα δικαιολογεῖται ἡ ἀπουσία του λόγῳ ἀσθενείας: «Πλάτων δέ, οἶμαι ἠσθένει». Καὶ τὸ ἀμίμητον αὐτὸ ***οἶμαι*** μαρτυρεῖ τὴν αἰδημοσύνην καὶ λεπτότητα τοῦ συγγραφέως, ἀποστέργοντος νὰ φαίνεται ὅτι γράφει καὶ *βεβαιοῖ* τι, ἔστω καὶ ἐπουσιῶδες περὶ τοῦ *ἀτόμου* του.

Κατεδείχθησαν ἤδη, νομίζω, ἐναργέστατα τὰ δύο θεμελιώδη σφάλματα τοῦ συγγραφέως. Τὸ πρῶτον ἀναφέρεται εἰς τὸ ***ἔργον***, τοῦ ὁποίου ὁ σκοπὸς καὶ ἡ ἐκτέλεσις ἀμοιβαίως ἀνταναιροῦνται, τὸ δεύτερον εἰς τὸν ***ἐργάτην***, τοῦ ὁποίου ὁ μέχρι μανίας ἐγωϊσμὸς κατακλύζει τὸ ἔργον εἰς βαθμόν, ἂς τὸ εἴπωμεν, ἀηδίας καὶ ἀγανακτήσεως.

Ἐκ τῶν δύο τούτων θεμελιωδῶν σφαλμάτων, τὸ ἓν μόνον θὰ ἤρκει νὰ καταστήσῃ ἐκτρωματικὸν καὶ ἄξιον τοῦ Καιάδα ἔργον οἱονδήποτε, εὐμοιροῦν ἄλλων τυχὸν χαρισμάτων.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Εἰς τὸ Ὄνειρον ὅμως τοῦ Γιαννίρη μάτην ἀναζητεῖ κανεὶς ἄλλα χαρίσματα, οἷον μῦθον καὶ πλοκὴν ἔντεχνον, ὕφος ἑλκυστικόν, τάξιν, χάριν, κομψότητα, ὡραίας εἰκόνας καὶ ὡραίας μεταφοράς. Δὲν ὑπάρχουν, ὡς προείπομεν, οὔτε χαρακτῆρες· διότι οἱ χαρακτῆρες δέον νὰ διαγράφωνται κατὰ τὴν ἀνέλιξιν τῆς δράσεως τῶν προσώπων· ἀλλ' ἡ δρᾶσις σχεδὸν δὲν ὑπάρχει, ἀντικατασταθεῖσα διὰ τῆς μονομανίας τοῦ συγγραφέως, ἐννοοῦντος νὰ παρίσταται αὐτὸς καὶ νὰ ὁμιλῇ ἀκαίρως περὶ μυρίων πραγμάτων ἀσχέτων πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, νὰ ψυχολογῇ ἐν οὐ δέοντι καὶ νὰ σύρῃ σπασμωδικῶς ἢ νὰ σπρώχνῃ ἐδῶ κ' ἐκεῖ τὰ πρόσωπα, καὶ τὰ παραγκωνίζῃ.

Διὰ ν' ἀκούσουν τὸν μῦθον ἰδίως ἐν τῇ ποιήσει, ὡς λέγει ὁ εὐφυέστατος τῶν Ἄγγλων συγγραφέων Σίδνεη Σμίθ, τὰ μὲν παιδία ἀφίνουν τὰ παίγνιά των, οἱ δὲ γέροντες τὴν ζεστὴν κώχην των. Ἐν τῇ ἐποποιΐᾳ ὅμως τοῦ κ. Ψυχάρη ὁ μῦθος δὲν ἀποσπᾷ κανένα ἀπὸ τὴν θέσιν του, κανένα ἀπὸ τὴν ἐργασίαν του, ἀλλ' οὔτε αὐτὸν τὸν ἄεργον ἀπὸ τὴν ἀεργίαν του· ἀπωθεῖ ἀντὶ νὰ ἑλκύῃ τοὺς ἀκροατάς· διότι μῦθος καὶ πλοκὴ καταντοῦν κομβολόγιον ἀσυναρτησιῶν χωρὶς νὰ ἐξεγείρουν οὐδαμοῦ τὸ ἐνδιαφέρον κανενός.

Ὑπάρχουν καὶ συγγραφεῖς, ἐπὶ τῶν δακτύλων ὅμως μετρούμενοι, ὡς ὁ Ἀνατὸλ Φράνς, συγγράφοντες ὡραιότατα βιβλία, ὅπου ὁ μῦθος εἶνε ἐμβρυώδης, ἡ δὲ πλοκὴ ἄτεχνος ἢ ἁπλῆ. Ἀλλ' ὁ Ἀνατὸλ Φρὰνς ἔχει τὴν ὑπάτην τέχνην ἐξ οἱασδήποτε ἀφορμῆς, ἔστω καὶ εὐτελεστάτης, νὰ ἐκτυλίσσῃ συνδυασμοὺς ἀπροόπτους, πλοῦτον ἰδεῶν καὶ σκέψεων καὶ εἰκόνων ὡραιοτάτων μὲ τόσην εὐστροφίαν καὶ πρωτοτυπίαν, μὲ τόσην λογικότητα καὶ ἐνάργειαν καὶ μὲ τόσην πάντοτε καλολογικὴν ἐντέλειαν, ὥστε ὁ ἀναγνώστης, θαμβούμενος ἐκ τῆς διπλῆς γοητείας, ἣν παράγουν ἐναμίλλως ἡ οὐσία καὶ ἡ μορφὴ τῶν νοημάτων, παρακολουθεῖ ὡς ἐν καλειδοσκοπίῳ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοὺς θαυμασίους ἕλιγμοὺς τῆς διανοίας τοῦ καλλιεπεστάτου τῶν συγχρόνων τῆς Γαλλίας πεζογράφων.

Οἱ ζηλοῦντες τὸν τρόπον αὐτὸν τῆς συγγραφῆς, μὴ ἔχοντες ὅμως τὰ σπάνια ἐκεῖνα προσόντα, ὁμοιάζουν ὄχι βέβαια τὸν Ἴκαρον, ὅστις μὲ τὰ πρόσθετα καὶ κηρόδετα πτερὰ ἐπέταξεν ὁπωσδήποτε, ἀλλὰ τὸν πρῶτον τυχόντα δυσκίνητον καὶ χονδρὸν χειρώνακτα, ὅστις, βλέπων ἐπιδέξιον σχοινοβάτην καὶ θέλων νὰ τὸν μιμηθῇ, ἀναρριχᾶται μέχρι τοῦ σχοινίου διὰ νὰ κρημνισθῇ ἀμέσως. Τοῦτο ἔπαθε καὶ ὁ Ψυχάρης καὶ ἐδούπησε πεσὼν τόσον μᾶλλον ἠχηρότερον, ὅσον ἔφερε μαζύ του τὸν ***ἐγωϊσμὸν*** καὶ τὴν ***φλυαρίαν,*** δύο βαρύτατα φορτία, τὰ ὁποῖα δὲν ἐννοεῖ ν' ἀποθέσῃ, καὶ ὅταν θέλῃ νὰ μιμηθῇ ἄβρὸν λογοτέχνην, οἷος ὁ Ἀνατὸλ Φράνς.

Τὸ συγκεχυμένον καὶ ἀκατάστατον τῆς συνθέσεως καὶ πλοκῆς μαρτυρεῖ ἔλλειψιν σχεδίου. Εἶνε βέβαιον ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἠρκέσθη νὰ χαράξῃ μόνον τοὺς τέσσαρας ἐξωτερικοὺς τοίχους τῆς οἰκοδομῆς του, ἀφήσας τὸ ἐσωτερικὸν ὅλως κενὸν καὶ ἀφεθεὶς εἰς τὴν ἔμπνευσίν του, ὅπως ἑκάστοτε κατὰ τὴν φορὰν αὐτῆς γράφων τὸ παραγεμίζῃ μὲ διαμερίσματα καὶ δωμάτια, μὲ διαδρόμους καὶ περιδρόμους. Δι' αὐτὸ μέρη τινὰ ἔμειναν σκοτεινὰ καὶ ἄλλα στεροῦνται συγκοινωνίας δι' ἔλλειψιν κλίμακος. Ὁ κ. Ψυχάρης ἐννοεῖ νὰ κρατοῦν οἱ ἀναγνῶσται φανοὺς διὰ τὰ σκοτεινὰ καὶ νὰ εἶνε γυμνασμένοι εἰς τὴν ἀναρρίχησιν ἐπὶ κάλω πρὸς ἄνοδον καὶ κάθοδον ἐντὸς δαιδάλου, ὅπου καὶ ὁ μίτος τῆς Ἀριάδνης δὲν ὠφελεῖ.

Ἀνέπτυξεν ὅμως πρωτοτυπίαν μοναδικὴν ὡς νουνὸς εἰς τὰ βαπτιστικὰ ὀνόματα τῶν δημιουργημάτων του. Διεννοήθη νὰ πλάσῃ παράλληλον κόσμον μεταξὺ τῶν δύο μερῶν τῆς συγγραφῆς, τῆς Δόξης καὶ τῆς Ἀγάπης, τῶν Παρισινῶν καὶ τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν, καὶ πρὶν γεννήσῃ τοὺς ἥρωάς του ἐφρόντισε τὰ τῆς βαπτίσεως κοιλοπονῶν τὰ ὀνόματα. Καὶ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰς μὲν τοὺς Παρισινοὺς ἔδωκε τὰ ὀνόματα : Λιβάρης, Πρίντας Ραδούκης, Χόλβος, Χοῦρος, εἰς δὲ τοὺς Κωνσταντινουπολίτας δι' ἀναγραμματισμοῦ ἢ παρηχήσεως ἀντίστοιχα ὀνόματα : Ραλίβας, Τάπρης, καὶ Καδούρης, Βόλχος Χοῦμος· ἀλλὰ φοβηθεὶς μήπως ἡ εὐφυεστάτη αὕτη ἐπινόησις παρέλθῃ ἀπαρατήρητος, ἐφιστᾷ ἰδιαζόντως ἐπ' αὐτῆς τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου, τὸν ὁποῖον ἐκλαμβάνει ***κουτὸν*** *ὁ ἔξυπνος* συγγραφεὺς καὶ ἴσως δικαίως, διότι εἶναι ἀναγνώστης του. Λέγει λοιπόν : «Ὁ Ραλίβας . . . πὲς ὁ Λιβάρης ἔμπορος. Ὅπως κι' ὁ Λιβάρης κολάκευε τὸ γέρο Χοῦρο τὸν καθηγητὴ ἔτσι κι' ὁ Ραλίβας ἔψηνε καφέδες τοῦ γέρο Χούμου ! Ἀπάνω κάτω τὰ ἴδια. . . Ὁ Τάπρης ποιητὴς κι' ὁ Βόλχος γλωσσολόγος. Μὰ τὴ ζωή μου. Θαρρῶ πῶς ἔμοιαζαν ὁ ἕνας τοῦ Πρίντα τοῦ δικηγόρου, ὁ ἄλλος τοῦ Χόλβου τοῦ ποιητῆ».

Σημειωτέον ὅτι ὁ ποιητὴς Τάπρης εἶνε αὐτὸς ὁ Σουρῆς. Χαρακτηρίζεται δὲ ὡς ἀγαπῶν περισσότερον τὸν παρᾶν παρὰ τὴν φιλοσοφίαν καὶ ποίησιν, ὡς ἐμπαίζων ὅλα καὶ γελῶν δι' ὅλα, ψυχρὸς καὶ ἀδιάφορος κατὰ βάθος καὶ ἐστερημένος θείου πυρός, καὶ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ὁμοιότητος ἐκδίδων σατυρικὴν ἔμμετρον ἐφημερίδα τὸν «Βρωμιόν»!! Ὑποκλιθῶμεν πρὸ τοιαύτης εὐφυΐας. Ὁ Ψυχάρης κ' ἐδῶ ἀνάποδος· ἀποτελεῖ, ὡς βλέπετε, μοναδικὴν ἐξαίρεσιν μεταξὺ τῶν Ρωμιῶν, διότι αὐτὸς μόνος ἀντιπαθεῖ καὶ κακολογεῖ τὸν δημοφιλέστατον ποιητήν μας.

Ἡ περὶ τοὺς ἀναγραμματισμοὺς ἀσχολία εἶνε βεβαίως παιδαριώδης, ἀλλ' ἀποδοτέα μᾶλλον εἰς τὴν ἰσχὺν τοῦ ἐνστίκτου, ὅπερ παρὰ τῷ Ψυχάρῃ γεννᾷ διαρκῶς τὰς ἐξαιρέσεις τῶν κανόνων, τοὺς πολέμους κατὰ τοῦ κοινοῦ νοὸς καὶ ἐν γένει τὰ ***ἀνάποδα***. Ἀφοῦ ψάλλων τὴν Ρωμιοσύνην κατώρθωσε νὰ γράψῃ ὄνομα καὶ πρᾶγμα ***φραγκικὴν*** ἐποποιΐαν, ἔπρεπε καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐποποιΐᾳ τῆς Ἀγάπης τὰ σπου-

δαιότερα πρόσωπα νὰ λάβουν ὀνόματα ὄχι ἑλληνικά. Καὶ ἐὰν δὲν ἐβλέπομεν ἐκεῖ τὸν κηπουρὸν Σταμάτην, τὴν Πιπίκαν, τὴν Σαβέραιναν καὶ τὴν μαλλιαρικῶς διαφθαρεῖσαν ***Φταλοῦλαν***, ἠδύνατο πολὺ καλὰ καὶ τὸ εἰδύλλιον αὐτὸ νὰ περάσῃ ὡς ξένον.

Ἡ δύναμις τοῦ ἐνστίκτου αὐτοῦ παρασύρει καὶ τοὺς ἀρίστους τῶν ὀπαδῶν τοῦ αἱρεσιάρχου εἰς παραδοξολογίας καὶ εἰς λογικὰ παραπτώματα. Ὁ Παλαμᾶς ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἡ ἐποποιΐα τῆς Δόξης εἶνε φράγκικη, ἀλλὰ δέχεται συγχρόνως ὅτι ὁ Γιαννίρης εἶνε τὸ ***σύμβολον τῆς ἑλληνικῆς μεγαλοφυΐας***. Διὰ νὰ μὴ χανδακώσῃ τὸν διδάσκαλον, χανδακώνεται ὁ ἴδιος ὑπὸ τὸ βάρος τόσον μεγάλου παραλογισμοῦ, ὅπου σφαδάζουν δύο ἔννοιαι ὅλως ἀντίθετοι καὶ ἀσυμβίβαστοι. Ἀλλ' ὁ Παλαμᾶς ἐν τῇ κρίσει του, διαβλέπων ὅλα σχεδὸν τὰ ἐλαττώματα, λατρεύει καὶ αὐτὰ ὡς ἀνήκοντα εἰς λατρευόμενον πρόσωπον· καὶ ἄλλα μέν, οἷον τὸ ἀκανόνιστον καὶ ἄρρυθμον, θεωρεῖ ἐλαττώματα ἀξιαγάπητα καὶ ὑπέρτερα τῶν προτερημάτων, ὅπως εἰς τὸν Σαιξπῆρον, ἄλλα δὲ θωπευτικῶς ἀντιπαρέρχεται καὶ εὑρίσκει νὰ εἴπῃ δύο καλοὺς λόγους καὶ δι' αὐτά, ὡς ἐραστὴς δικαιολογῶν ὅτι ἀγαπᾷ τὴν ἄσχημον κόρην, ἀκριβῶς διότι φαίνεται εἰς τοὺς ἄλλους ***κουτσὴ*** καὶ ***στραβή***.

Περὶ τοῦ ***ὕφους*** ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐν τῇ νεοελληνικῇ φιλολογίᾳ δὲν ὑπάρχει βιβλίον γραφὲν εἰς οἱονδήποτε ἰδίωμα, εἰς καθαρεύουσαν, ὑπερκαθαρεύουσαν, δημοτικὴν ἢ μαλλιαρικήν, μὲ ὕφος ἀνοστότερον καὶ πληκτικώτερον καὶ μὲ φλυαρίαν τόσον ἀφόρητον.

Ἡ γενικὴ ἐντύπωσις ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ «Ὀνείρου τοῦ Γιαννίρη» εἶνε ὅτι ὁ κ. Ψυχάρης ὁ σοβαρὸς καθηγητής, ὁ εὐγενέστατος βέβαια τοὺς τρόπους παρισινός, ἔλαβεν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνάγκης τὴν παράδοξον ἀπόφασιν συγγράφων τὸ

Ἀκαδημία Ἀθηνῶν / Academy of Athens

βιβλίον του νὰ μεταμφιεσθῇ εἰς μίαν γραῖαν παραμάναν. Ἐφόρεσε μεσοφούστανο, κοντογοῦνι καὶ φακιόλι, λεπτύνας δὲ καὶ τὴν φωνὴν καὶ μιμούμενος τὸν τρόπον τοῦ ὁμιλεῖν, τὰς χειρονομίας, τὰ ἐπιφωνήματα, τὸν τόνον καὶ τὴν φλυαρίαν τῆς πολυπείρου αὐτῆς γλωσσοκοπάνας, ἀνέμιξε τὰς ἰδέας καὶ σκέψεις αὐτῆς μὲ τὰς ἰδικάς του. Οὕτω κωμικώτατα μετημφιεσμένος μᾶς εἰσάγει εἰς τὸν κόσμον τῶν γραμμάτων ἐν Παρισίοις καὶ μᾶς ὁμιλεῖ μὲ τὴν μεγαλειτέραν ἀτασθαλίαν περὶ παντοειδῶν πραγμάτων, ὁτὲ μὲν κοινῶν καὶ τετριμμένων, ὁτὲ δὲ περὶ ὑψηλοτέρων θεμάτων τέχνης, φιλολογίας, φιλοσοφίας καὶ ψυχολογίας.

Εἰς πολλὰ μέρη ἀπατᾶται κανεὶς τόσον, ὥστε εἶνε ἀδύνατον νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ὑπὸ τὸ φακιόλι μιᾶς παραμάνας καλύπτεται κρανίον ἑνὸς καθηγητοῦ σκεπτομένου καὶ γράφοντος ὡς ἑξῆς : «Τῆς ἀγάπης τὰ φιλιὰ καὶ τὰ χάϊδια τὰ νοστιμεύουνταν (ἡ Λιάνα) κάμποσο, δὲν τὴν ἔπιανε πάλε ἡ τρέλλα ποῦ νὰ τῆς ἔρθῃ ***σεισμός***. Ὄχι μόνο τὰ γουστάριζε ὅπως καὶ τὰ ***ζαχαρωτά, τὶς πάστες καὶ τὰ λουκουμάκια***. Κάθεσαι καὶ σοῦ σερβίρουν κανένα γλυκὸ μὲ τὸ κέφι σου, καὶ καταπίνεις ἀπὸ πάνω ἕνα ποτηράκι νερό, μὰ δὲν λὲς κιόλα νὰ βάλῃς τὸν κόσμο ἄνω κάτω γιὰ ἕνα γλύκυσμα. Μὲ τὴν ὥραν του κι' ἀφτὸ καὶ τότες τὰ χαίρεσαι διπλᾶ ποῦ τ' ἀπεθύμησες καὶ ποῦ τώρα τὸ νοιώθεις καὶ σοῦ λυώνει ἀγάλια ἀγάλια στὸ στόμα. Γλύφεις τὴ γλῶσσά σου καὶ προσμένεις ἤμερα κι' ἕνα δέφτερο, φθάνει νὰ μὴ χολοσκάνῃς καὶ ὅλα βολέβονται λίγο λίγο ! !»

Εἰς τὰ πλεῖστα ὅμως προδίδεται ὁ μασκαρωμένος συγγραφεὺς ἕνεκα τῆς παραδόξου ἐπιθυμίας νὰ θέτῃ λέξεις καὶ φράσεις χυδαίας Ρωμιῶν εἰς τὸ στόμα λογίων Γάλλων : «Λουκουμάκι μου ἐσὺ ποῦ νὰ σὲ χάψω ! » λέγει ὁ Γιαννίρης πρὸς τὴν Λιάναν, τὴν ὁποίαν κατωτέρω

προμοιάζει πρὸς «ἕνα ροδάκινο ποῦ ὀρέγεται νὰ δαγκάσῃ λιγάκι, μυρωρδάτο ροδάκινο ποῦ νὰ πάρῃ ἡ ὀργή!!»

Ὁ Γιαννίρης καὶ ὁ Ραδούκης, δύο πρωτεύοντες φιλολόγοι, ὁμιλοῦν καὶ φέρονται ἐν Παρισίοις χυδαιότερον παρὰ δύο κουτσαβάκιδες τῆς συνοικίας Ψυρῆ: «Καὶ τώρα μᾶς καταδέχεσαι; ***Μὲ τὸ παρδό!*** — Γιὰ νὰ σοῦ πῶ, Ραδοῦκο τὸ πῆρες πολὺ ἀπάνω σου. Τί φερσίματα εἶνε τοῦτα; Μᾶς ἔχεις ἕνα ὕφος ποῦ ποιὸς σὲ πιάνει. Μήπως ἔγεινες ***γενεράλες; Μπρὲ μωρέ!*** τὸ Ραδοῦκο! Διέστε τόνε! Καὶ στοῦ Ραδούκου του τὴν πλάτη νά σου ποῦ κατεβάζει καὶ μιὰ γροθιὰ καὶ τὸν κυττάζει καὶ χαίρεται!!»

Ζ΄.

Πρὸ τριῶν αἰώνων ἐν Γαλλίᾳ ἐγράφοντο μυθιστορήματα ***ποιμενικά***, ὅπου οἱ ἥρωες καὶ αἱ ἡρωΐδες ὡς βουκόλοι καὶ ποιμενίδες εἶχον τρόπους καὶ γλῶσσαν μαρκησίων καὶ δουκισσῶν. Ἐφόρουν νομίζω καὶ μεταξωτὰ ὁδηγοῦντες τὰς αἶγας ἢ τὰ πρόβατα. Ἐπέπρωτο ὁ κ. Ψυχάρης, ἐμπνεόμενος πάντοτε ἀπὸ τὸ ἔνστικτον τῆς ἀναποδιᾶς, νὰ συγγράψῃ μυθιστόρημα ἀντιστρόφως ὅμοιον πρὸς ἐκεῖνα καὶ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ γάλλους ἀκαδημαϊκοὺς καὶ τὸ ἄνθος τῶν παρισινῶν λογίων ὁμιλοῦντας καὶ φερομένους ὡς οἱ βαναυσότεροι τῶν καπηλείων Ρωμιοί.

Ἐπόμενον ἄλλως τε ἦτο τὸ μασκάρευμα τοῦ συγγραφέως νὰ μεταδοθῇ εἰς τὴν φρασεολογίαν του. Διὸ βλέπομεν ὅτι οἱ Παρισινοὶ εἰς τὴν λέξιν ***Ἀκαδημία*** «***ἀνοίγουν τὸ στόμα δύο πῆχες***», ὅταν ξεκαρδίζωνται μὲ τὰς κωμῳδίας τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Χαράμη «***δὲν τοὺς μνήσκει ἄντερο ἀπὸ τὰ γέλοια***», προκειμένου νὰ χαιρετήσουν εὐλαβῶς κανένα ποιητὴν ἢ ἀκαδημαϊκὸν ***κάμνουν τεμενάδες***· καὶ ὅταν θέλουν νὰ εἰποῦν ὅτι ἔχουν πολλὰ χρήματα, πολλὰ ἄρθρα καὶ πολλὰς

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γυναῖκας, λέγουν ἁπλούστατα «χρήματα σακκιά», «ἄρθρα μὲ τὴν ὀκᾶ» καὶ «γυναῖκες μὲ τὸ καντάρι!»

Λέξεις ξέναι, ὅσαι δὲν ἠκούσθησαν οὔτε ἀκούονται πλέον εἰς τὰς ὁμιλίας καὶ συναναστροφάς, ἐπωφελούμεναι τὴν εὐγενῆ πρόσκλησιν τοῦ εὐθυμοῦντος συγγραφέως εἰσώρμησαν εἰς τὸ βιβλίον, ὡσὰν νὰ ἦτο αὐτὸ καφωδεῖον ἢ αἴθουσα προσωπιδοφόρων. Σενάτορροι, μπανκέρηδες, γκενεράλες, μπουρλόζο, ντοπροσύνη, μόμπιλα, τράβες, μεδοῦλλι, χουζοῦρι, σαλότο, μπουλεβαριοῦ, πιάτσα, τὸ παρτίδο του, τ᾽ ἀντρέσσο, βίζιτα, τὸ ράγκο, κατσίρτησε, μπούχτησε, βαζγέστησε, γιουροῦσι, τσιτσίμπεης, μουστερῆδες, πεσκέσι, σόϊ, ριχτίμι, βαξὲ καὶ μερικὰ ζευγαρωτὰ μὲ ἑλληνικὰ ταυτόσημα κρατούμενα σφικτὰ ἀπὸ τοῦ βραχίονος: ***θόρυβος καὶ πατιρντί, βάσανα καὶ ντέρτια, κουσούρια καὶ λαττώματα, μπάνιο*** καὶ ***λουτρό,*** καὶ πλῆθος ἄλλο τοιούτων καὶ χειροτέρων ἑξακολουθοῦν χορεύοντα τὸν κόρδακα ἢ τὸ παρισινὸν ***κανκὰν*** πρὸς τιμὴν τῆς ψυχαρικῆς Ρωμιοσύνης.

Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τοιαύτην ὁμήγυριν πλήρη χυδαιότητος δὲν ἔχουν θέσιν ἡ χάρις, ἡ κομψότης καὶ τὸ πνεῦμα. Τῳόντι ὁ κ. Ψυχάρης ὁσάκις ἀποπειρᾶται νὰ φανῇ ἀστεῖος καὶ χαρίεις ἀναπτύσσει χάριτας καμήλου. Ἂς κρίνῃ ἕκαστος ἐκ τῶν ἑπομένων ὀλίγων δειγμάτων εἰλημμένων τυχαίως ἐκ τοῦ σωροῦ: «Τὰ βιβλία τοῦ Ἄλφα πουλιούντανε, πουλιούντανε, λὲς κ᾽ ἦσαν ***κουλουράκια***». «Ὁ μπαμπᾶς του γερὸ κεφάλι κι᾽ ὡραῖο κοντύλι, ἔγραφε κι᾽ ὁ ***γιούκας*** (ὁ υἱὸς) ***μὲ τὴν ὀκᾶ***». «Ὁ Χάλδοβας (ἑβραῖος ***ἐγδότης***) ἄρχισε ἀπὸ τιποτένια· πουλοῦσε, ***μὰ τὸν Ἄβραάμ***, βιβλία στοὺς δρόμους». Τὴν αἰδημοσύνην τοῦ Γιαννίρη αἰνιττόμενος εὐφυολογεῖ: «Στάσου καὶ νὰ μοιάξῃ ***ντομάτα***». Ἀποθνήσκει ὁ Ραδούκης, ὁ ***νεανήσιος*** φίλος του καὶ τὸν μοιρολογεῖ ὡς ἑξῆς: «Πάει ἡ ***καρδερίνα*** μου ἡ καϋμένη· πᾶν καὶ τὰ φτεράκια της τὰ

λιοβαμένα... "***Αχ, καρδερίνα μου ἐσύ. Καρδερίνα*** μου γιὰ πάντα σὲ ἀποχαιρετῶ!» Φυσικώτατον εἰς τὸν κ. Ψυχάρην μὲ τὸ ἀνάποδον πνεῦμά του καταντᾷ τὸ κατόρθωμα ὥστε ἀπὸ μοιρολογήματα νὰ παράγωνται γέλωτες καὶ καγχασμοί.

Βρίθει μεταφορῶν καὶ εἰκόνων τὸ βιβλίον: Ἐκ τούτων ὀλίγισται ἔχουν καλὴν τὴν ἐπίνοιαν, ἀλλ' οὐδεμία εἶναι ἐπιτυχὴς δι' ἔλλειψιν μέτρου καὶ καλαισθησίας. Τὸ πομπῶδες καὶ ὑπερβολικόν, τὸ πρόστυχον, συχνότατα δὲ καὶ ἡ μωρολογία ἡ εἰσχωροῦσα καὶ εἰς αὐτὰς τὰς μεταφοράς, προσθέτουν ἀσχημίας ἐπὶ ἀσχημιῶν.

«Πιπίλιζε ὁ ἴδιος τὰ μυαλά του, κἄτι νὰ βρῇ, κἄτι νὰ γράψῃ ἢ καὶ νὰ πῇ ἢ καὶ νὰ κάνῃ, ποῦ νὰ πέσῃς ἀνάσκελα καὶ ν' ἀπορῇς». Ἰδοὺ μία εἰκὼν μεταφορική, ἔχουσα καίτοι σύντομος πολλὰ τὰ γελοῖα. «Νὰ πέσῃς ἀνάσκελα καὶ ν' ἀπορῇς» εἶναι εἰκὼν γελοία βεβαίως ἀλλὰ πρωτότυπος· τὴν ἔγραψε μόνος ὁ Ψυχάρης καὶ δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ τὴν ἐπαναλάβῃ κανείς. Τὴν ἄλλην ὅμως εἰκόνα «πιπίλιζε ὁ ἴδιος τὰ μυαλά του» ἐδανείσθη παρὰ τῶν χειροτέρων ρομαντικῶν, λόγῳ στενῆς πνευματικῆς συγγενείας. Ὁ *Brunetière* κακίζων τὸν *Richepin* διὰ τὸ τερατῶδες τῶν μεταφορῶν του, ἀναφέρει ἀκριβῶς τὴν αὐτὴν γελοίαν εἰκόνα: «*Gens de lettres qui s'ouvrent le crane pour arracher avec leur doigts une idée de leur cerveau.* Ἐκ τούτου καταφαίνεται πόσον ἐλαττωματικὴ εἶναι ἡ αἴσθησις τοῦ καλοῦ παρὰ τῷ Ψυχάρῃ, ἀφ' οὗ καὶ ὅταν ζητῇ δανεικὰ κι' ἀγύριστα, δὲν γνωρίζει νὰ ἐκλέγῃ τοὐλάχιστον τὰ καλλίτερα προτιμῶν τὰ χειρότερα.

Ἀλλὰ καὶ αἱ σύντομοι εἰκονικαὶ φράσεις προδίδουν τὴν τάσιν τοῦ συγγραφέως πρὸς ὑπερβολὰς καὶ τερατολογήματα. «Ἀπὸ τὸν καθημερήσιο τὸν κρότο, κι' ὁ ἄνεμος πιὰ εἶχε ***κουφαθῇ***»! «Τὸ μυαλό του πατητῆρι· σὰ σταφύλι τὸ πατοῦσε γιὰ νὰ βγάζῃ ζουμί!»

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Κατὰ πᾶσαν σελίδα ὁ κ. Ψυχάρης φωρᾶται ἀγνοῶν τὴν φρασεολογίαν τοῦ λαοῦ, ὅπερ φυσικώτατον· διότι δὲν εὑρίσκεται εἰς ἄμεσον ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν λαόν. Τοῦτο παρετηρήθη παρὰ πολλῶν ἰδίᾳ παρὰ τοῦ Καρκαβίτσα, τελευταῖον δὲ ὁ Μωριᾶς γράφων περὶ τοῦ κ. Π. Ζητουνιάτη ἀλλ' αἰνιττόμενος τὸν Ψυχάρην ἔλεγεν ὅτι ὅστις θέλει νὰ συγγράφῃ, ὀφείλει ν' ἀναπνέῃ ἀέρα δονούμενον ὑπὸ τῆς λαλουμένης γλώσσης.

Ὁ κ. Ψυχάρης ἀγνοεῖ τὴν οὐσιώδη διαφορὰν ἐννοίας μεταξὺ ***μυελοῦ*** καὶ ***μυελῶν***· διότι ὁ ἑνικὸς σημαίνει τὸν νοῦν, ὁ δὲ πληθυντικὸς τὸν ἀμφίβολον ὡς πρὸς τὴν ποιότητα νοῦν, τὸν χαλασμένον ἢ χλευαζόμενον. Καίτοι δὲ ἀγαπᾷ νὰ μαγειρεύῃ τὰ ***μυαλὰ*** κατὰ χιλίους τρόπους, ἕκαστος βλέπει ὅτι καὶ τὰ μυαλὰ καὶ ὁ τρόπος τοῦ μαγειρεύειν αὐτὰ εἶναι ξένα καὶ ἀσυνήθη εἰς τὸν ἰδικόν μας λαόν. Ὀρθῶς ἄρα θὰ συμπεράνῃ ὅτι καὶ ὁ μάγειρος εἶναι ξένος ἢ ἐγένετο τοιοῦτος ἕνεκα μακρᾶς ἀποδημίας. Ὁ Ρωμιὸς λέγει π.χ. : «Νὰ μὲ σκοτώσῃς δὲν φεύγω ἀπ' ἐδῶ». Ὁ κ. Ψυχάρης γράφει : «τὰ ***μυαλά*** μου νά μου τὰ ***πατήσῃς***, ***δικά σου***, μὰ δὲ φέβγω !» Ὁ Χόλβος «***ἔβγαλε τὴ ψυχή του***, καὶ τὰ ***μυαλά*** του, γιὰ νὰ γράψῃ τὸ ποίημα.» ἐνῷ ὁ Ρωμιὸς θὰ εἰπῇ : ***ἐβγῆκε*** ἡ ψυχή του (ὄχι ἔβγαλε τὴ ψυχή του) διὰ νὰ τὸ γράψῃ. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἐξαιρέσει τοῦ Ψυχάρη οὐδεὶς Ρωμιὸς ἐσκέφθη ποτὲ ἢ ἐτόλμησε νὰ εἰπῇ ὅτι ***ἔβγαλε τὰ μυαλά του*** διὰ νὰ γράψῃ τὸ ποίημα, διότι μὲ βγαλμένα μυαλὰ οὔτε γράφεται οὔτε γίνεταί τι ἄξιον λόγου. Αἱ φράσεις: «τὰ μυαλά του ἔχουνε μιὰ κάποια ἀνακρίβεια», «τὰ μυαλά της φωτιά», «ἀναζύμωσε τὰ μυαλά», «ἐργομαχοῦσαν τὰ μυαλά», «τοῦ φωτόλουσε τὰ μυαλά», «σκοτώνει τὰ μυαλά του», «κλόνιζε τὰ μυαλά», καὶ πλῆθος ἄλλο τοιούτων ἀποτελοῦν καρυκεύματα ἀσυνείθιστα, μαρτυροῦντα ὅτι ὁ παρασκευάζων αὐτὰ εἶναι ξένος, συνειθισμένος νὰ μαγειρεύῃ εἰς τὸν τόπον του φωλεὰς

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

χελιδόνων καὶ κρέατα ἀλόγων, βατράχων καὶ ποντικῶν.

Δὲν εἶναι βέβαια Ρωμιὸς ὁ γράφων : «Μιὰ φωνὴ θεοτρόμερη», «νὰ μὴ παραπονεῖσαι μὲ τὸ ***παραπάνω***», «σοῦ σπάνει τὰ μοῦτρα ὁ βοριᾶς», «φοῦσκες τὰ ρουθούνια του», «μπῆκε σὲ μεγάλο θυμό (γαλλισμός)»· «γιὰ πίσω πίσω περασμένους καιρούς», «νά σου κάνῃ τὸν καραγκιόζη ποῦ σὲ πεθαίνει», «νὰ πολύνῃ (ν᾽ αὐξήσῃ, νὰ γίνῃ πολύ)», «εἶσαι πρόσωπο (μεγάλο ὑποκείμενο)» «δὲν ἔδωσε παράστασι (δὲν ἤθελε νὰ φαίνεται, νὰ δείχνεται)», «ρώτημα τοῦ Παρισιοῦ τ᾽ ἄρθρα τοῦ Γιαννίρη», βαρέθηκες τὰ ***σιωπήσια***,» «τοῦ φτειάνουν καὶ τέτοια μαγερική (τοῦ μαγειρεύουν τέτοια)», «σπάει ἡ φλόγα», «ἔκανε λάσπη τὴν . . . (ἔβρισθ», «***κάμνει μηχανές*** (μηχανεύεται, σοφίζεται)», «νὰ τὸν προσκυνοῦν ***ἀνάσκελα ! !***» Ὅλοι προσκυνοῦν ***μπρούμυτι,*** ἐκτὸς τοῦ κ. Ψυχάρη, ὅστις βλέπει ἀνάποδα τὰ πράγματα ἢ πέρνει ἀνάποδα τὴν ἔννοιαν τῶν λέξεων. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἰδιαζόντως ἀγαπᾷ νὰ συνδέῃ τ᾽ ἀνάσκελα μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀπορεῖν. Τὸ εἴδομεν ἤδη ἀνωτέρω, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ λέγει ὅτι διὰ νὰ ἐκφράσῃ κάποιος ἀπορίαν, ***πίπτει στὸν καναπὲ ἀνάσκελα***, ἐνῷ οἱ Ρωμιοὶ τελείως ἀγνοοῦν τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ ἐκφράζειν ἀπορίαν, ἀρκούμενοι εἴτε ὄρθιοι, εἴτε καθήμενοι, πρὸς ἔντασιν τῆς ἀπορίας των ν᾽ ἀνοίγουν τὸ στόμα καὶ ἐνίοτε τὰς παλάμας, οὐδέποτε ὅμως τὰ σκέλη πρὸς τὰ ἄνω, ξαπλωνόμενοι εἰς τὸν καναπέν ! !

Ὁ λαὸς ξεύρει νὰ ***χάφτῃ τὰ λόγια, ὄχι ὅμως νὰ τὰ πίνῃ***, ἐνῷ ὁ κ. Ψυχάρης ἀντιθέτως πρὸς τὴν δημώδη φρασεολογίαν πλάττει ἰδικήν του, καὶ γράφει στερεοτύπως : «ἔπιναν τὰ λόγια του, ἔπινε τὰ λογάκια του. ***ρουφα*** τὰ λόγια μου Γιαννοῦλι.» Ἀπομακρυνόμενος δ᾽ ἔτι περαιτέρω ἀπὸ τὸ γλωσσικὸν συναίσθημα τοῦ λαοῦ ὅστις τὸν φιλομαθῆ παφστᾶ εἰκονικῶς ὅτι ***τρώγει*** τὰ βιβλία, γράφει ὅτι καὶ τὰ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

βιβλία πίνονται καὶ ***ρουφοῦνται*** καὶ ἀποτελοῦν μεθυστικὸν ποτόν : «κατάπινε, ρουφοῦσε τὰ βιβλία, μεθοῦσε ! »

Πολλάκις ἀτόπως καὶ ἀκαίρως γίνεται ἡ χρῆσις τῶν δημωδῶν ἐκφράσεων «δός του» «τοῦ κάκου», «τὸ κάτω κάτω» «στὸ βρόντο» καὶ πλείστων ἄλλων λέξεων καὶ φράσεων, κατὰ κόρον ἐπαναλαμβανομένων. Ὅλ' αὐτὰ ἀποτελοῦν μαρτύριον διὰ τὸν ἀναγνώστην ἀλλὰ συνάμα καὶ μαρτύρια ἅτι ὁ συγγραφεὺς καὶ ὁ αἱρεσιάρχης τῆς ***σωτήριας ἰδέας*** δὲν γνωρίζει τὴν ζωντανὴν τοῦ λαοῦ γλῶσσαν, διότι δὲν τὴν γνωρίζει παρὰ διὰ τῶν βιβλίων καὶ τῆς ἀλληλογραφίας καὶ δὲν ἀναπνέει τὸν δονούμενον ἀέρα τῆς ὁμιλουμένης.

Η΄

Εἶνε πολὺ δύσκολος ἡ τέχνη τοῦ λέγειν πολλὰ πράγματα δι' ὀλίγων λέξεων, διότι ἀπαιτεῖται διηνεκὴς κόπος πρὸς ἐκδίωξιν περιττῶν καὶ ἀναρμόστων λέξεων καὶ ἰδεῶν, αἵτινες, ὅταν ἰδίως γράφωμεν, ἔρχονται σωρηδὸν ἀλληλωθούμεναι τίς πρώτη νὰ μελανώσῃ τὸν χάρτην. Πρέπει νὰ μάθωμεν πρῶτον νὰ σβύνωμεν πολλὰ τῶν γραφομένων, πρέπει νὰ ἐξοικειωθῶμεν εἰς τοιαύτας συχνὰς θυσίας, ἐχούσας πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν θυσίαν τοῦ Ἀβραάμ, διὰ νὰ μάθωμεν τὴν τέχνην ἐκείνην.

Εὐκολωτέρα εἶνε ἡ ἄλλη, τοῦ λέγειν δηλαδὴ ὀλίγα πράγματα διὰ πολλῶν λέξεων. Αὐτὴν ἠκολούθησεν ὁ κ. Ψυχάρης καὶ ἀνεδείχθη ὁ φλυαρώτερος συγγραφεὺς τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Ἔχει πολλάκις ταὐτοσήμους κατὰ σειρὰν λέξεις ἢ φράσεις τρεῖς τέσσαρας καὶ πέντε. «Τὄννοιωθε, τὸ καταλάβαινε, δὲν ἦταν τρόπος νὰ μὴ τὸ καταλάβῃ, τὸ φώναζαν πιὰ κ' οἱ δρόμοι». «Μὲ τὰ ἐμπόδια, μὲ τὸν ἀγῶνα, μὲ τὸ γιουροῦσι ποῦ γινότανε, μὲ τὸ κακό . . .»

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

«Ἀφτόθελα, μοναχός του, δίχως κανεὶς νὰ τὸν ἀναγκάσῃ» κτλ. Αἱ παλλιλογίαι καὶ τὰ διπλᾶ ταὐτόσημα πλημμυροῦν πᾶσαν σελίδα : «φρόνιμος καὶ μὲ γνώση», «κάνεις μπάνιο», «μπαίνεις στὸ λουτρό», κτλ. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ ὕφος παραμάνας, ὅπερ ἐξέλεξεν ὡς ἐπίχαρι τάχα, συντελεῖ θαυμασίως εἰς τὴν ἐξόγκωσιν τῆς φλυαρίας.

Ἀλλ' ὁ μεγαλείτερος συντελεστὴς τῆς ἀδολεσχίας εἶνε ἀναντιρρήτως ὁ ἀκράτητος πόθος τοῦ Ψυχάρη ὅπως γράφων χρησιμοποιήσῃ πᾶν ὅ,τι λεκτικὸν ἢ τυπικὸν ἀπεθησαύρισεν ἐν τῷ ἰδικῷ του Λεξιλογίῳ. Οὕτως ἐξηγεῖται διατί τόση πολυλογία καὶ τόσα ἀνόητα καὶ ἀσυνάρτητα καὶ παιδαριώδη, ἀνάξια ὅλα ἑνὸς σπουδαίου Καθηγητοῦ, παρατάσσονται ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ τοῦ κ. Ψυχάρη. Ἡ λεξιθηρία εἶνε ἀλάνθαστον σημεῖον ἐλλείψεως ἰδεῶν. Ὁ δὲ κ. Ψυχάρης διατελεῖ ὢν μέγας λεξιθήρας, οὐ μόνον διὰ τῶν ἰδίων μελετῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ δικτύου πυκνοῦ ἀλληλογραφίας καταρτίσας ἐν τῷ γραφείῳ του ἐνυδρεῖον λέξεων, ὅπως πράττουσιν οἱ ἰχθυοτρόφοι. Ἐκεῖθεν ἁλιεύει τὰς λέξεις του καὶ συγγράφει, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ τὰς παρατάξῃ καὶ ἐπιδείξῃ λεκτικὸν καὶ φραστικὸν πλοῦτον.

Ὁ οὕτω συγγράφων δὲν λέγεται συγγραφεύς ἀλλὰ ***θεματογράφος*** καὶ διὰ τοῦτο μᾶς παρουσιάζει κατ' ἀνάγκην «λέξεων μὲν ποταμόν, νοῦ δὲ σταλαγμόν», ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι. Πράγματι ἐντὸς τοῦ ποταμοῦ τῶν λέξεων τοῦ Ψυχάρη αἱ ἰδέαι του ἀποτελοῦν σταλαγμούς. Ἴσως ἕνεκα αὐτῆς τῆς πανταχοῦ ἁπλωθείσης ὑγρότητος, ἔγειναν ὅλα ***θάλασσα*** καὶ τότε δικαίως γράφει ὁ κ. Ψυχάρης ὅτι τὰ λόγια καὶ τὰ βιβλία, ὡς ὑδαρῆ καὶ μὴ στερεά, πίνονται καὶ ρουφοῦνται.

Ἐὰν τὸ ἥμισυ τοῦ Ὀνείρου τοῦ Γιαννίρη ἐρρίπτετο ἔξω, τὸ βιβλίον θὰ ἐκέρδιζεν, ἀλλὰ θὰ ὑπῆρχε καὶ πάλιν ἀρκετὴ πολυλογία καὶ ταὐτολογία, ὥστε νὰ ἐπιβάλλεται καὶ πάλιν ἡ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

χύσις τοῦ ἡμίσεως, ἵνα τὸ βιβλίον, ἐλαττούμενον κατ᾽ ὄγκον, βελτιωθῇ γινόμενον ἧττον κακόν. Οὕτω θ᾽ ἀπεδεικνύετο ἡ μεγάλη ἀλήθεια ἡ ἐμφωλεύουσα εἰς τὸ φαινομενικῶς παράδοξον ἀπόφθεγμα τοῦ Ἡσιόδου ὅτι τὸ ἥμισυ εἶνε περισσότερον τοῦ ὅλου ***(πλέον εἶναι ἥμισυ παντός)*** ἄρα καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ ἡμίσεως εἶνε περισσότερον καὶ καλλίτερον τοῦ ὅλου. Τὸ ἀξίωμα εἶνε ἀληθέστατον καὶ ἰσχύει διὰ τ᾽ ἀρνητικὰ ποσὰ ὡς καὶ διὰ πᾶν ἔργον πλείονας ἔχον κακίας καὶ ἐλάσσονας ἀρετάς.

Καὶ ἡ μὲν φλυαρία ἡ συγγραφικὴ εἶνε κἄπως ἰάσιμος διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων διαιρέσεων καὶ ἀφαιρέσεων ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι οἱ συγγραφεῖς ὁμολογοῦν τὴν ἀσθένειάν των· μὴ ὁμολογοῦντες ὅμως ἐκλαμβάνουν πᾶσαν περικοπὴν λέξεων καὶ φράσεων τόσον ὀδυνηράν, ὅσον μίαν χειρουργικὴν ἐπέμβασιν. Ἀλλ᾽ ὅταν τὸ ὕφος εἶνε ἐλεεινόν, τὸ πᾶν εἶνε ἀδιόρθωτον καὶ ἀνίατον· καὶ τὸ χείριστον, οὔτε πολυμάθεια, οὔτε κρίσις, οὔτε ἰσχυρὰ νοημοσύνη, οὔτε σοφαὶ γνῶμαι ὠφελοῦν ὅπως σωθῇ ἐκ τοῦ γελοίου ὁ γελοίως γράφων. Τὸ πολὺ θὰ λεχθῇ διὰ τοιοῦτον συγγραφέα ὅ,τι εἶπεν ὁ Ταὶν περὶ τοῦ φιλοσόφου *Main de Biran* : «Θὰ ἔχῃ νοῦν ἰσχυρόν, ἀφ᾽ οὗ μὲ τοιοῦτον ὕφος δὲν ἔγεινεν ἠλίθιος».

Μετὰ τὴν ἐναργῆ κατάδειξιν τῶν ριζικῶν ἐλαττωμάτων τοῦ ἔργου καὶ τῶν ἐρριζωμένων συγγραφικῶν κακιῶν τοῦ ἐργάτου, δύναταί τις νὰ βεβαιώσῃ ὅτι ὡς λογοτέχνης ὁ κ. Ψυχάρης κατέχει ἐν τῇ νεοελληνικῇ λογοτεχνίᾳ μίαν τῶν διακεκριμένων . . . τελευταίων θέσεων. Καὶ ἐπειδὴ φαίνεται δύσκολον νὰ γράψῃ κανεὶς χειρότερον βιβλίον τοῦ «Ὀνείρου τοῦ Γιαννίρη» ἔστω καὶ εἰς μαλλιαρικὸν ἰδίωμα, δὲν ἠπατήθημεν ἰσχυρισθέντες ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης ἀναλυτικῆς ἐπικρίσεως ὅτι ὁ Ψυχάρης, ὁ διδάσκαλος τῆς αἱρέσεως, ὡς ***λογοτέχνης εἶνε ὁ τελευταῖος τῶν μαθητῶν του*** καὶ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὅτι ***διὰ τὸ συμφέρον τῆς σχολῆς του θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ μὴ ἐφιλοδόξει καὶ δάφνας συγγραφικάς.***

Εἰς τὰ περὶ δόξης πολλὰ φιλοσοφήματά του παρέλειψε νὰ ἐκφέρῃ μίαν σκέψιν, ἥτις ἔρχεται φυσικωτάτη εἰς τὸν νοῦν παντὸς θέλοντος νὰ φιλοσοφήσῃ ἐπὶ τῶν γραφομένων του. Ἂς μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ τὴν διατυπώσωμεν : Ὅστις ποθεῖ νὰ σωρεύσῃ εἰς τὴν κεφαλήν του ὅλα τὰ εἴδη τῆς δόξης, φυγαδεύει κ᾽ ἐκεῖνα ποῦ ἔχει καὶ μένει μὲ τὴν κεφαλὴν κενὴν πάσης δόξης, ἀλλὰ πλήρη ἀέρος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
0070000020860

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ